Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 143 (20. 410) • 1989 йил 17 июнь, шанба • Баҳоси 3 тийин.

М. С. ГОРБАЧЕВ МОСКВАГА ҚАЙТИБ КЕЛДИ

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Советининг Раиси М. С. Горбачев ГФР Федерал Президенти Рихард фон Вайцзеккернинг таклифига биноан расмий визит билан ГФРда бўлганидан сўнг 15 июнь куни Москвага қайтиб келди.

Сафарда М. С. Горбачевга ҳамроҳ бўлган КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР ташқи ишлар министри Э. А. Шеварднадзе, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, Марказий Комитет секретари А. Н. Яковлев, СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари И. С. Силаев у билан бирга келдилар.

Аэропортда М. С. Горбачевни КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолари Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. А. Медведев, П. В. Никонов, Н. И. Рижков, Н. Н. Слюньков, В. М. Чебриков, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидатлар А. П. Бирюкова, А. В. Власов, А. И. Лукьянов, Ю. Д. Маслюков, Г. П. Разумовский, Н. В. Тализин, Д. Т. Язов, КПСС Марказий Комитетининг секретари О. Д. Бакланов кутиб олдилар.

Кутиб олувчилар орасида ГФРнинг СССРдаги муваққат ишлар вакили Э. Хайкен бор эди.

(ТАСС).

ПОРЛОҚ КЕЛАЖАК ЙЎЛИДА БИРГАЛИКДА ИШЛАЙЛИК

М. С. Горбачевнинг ГФРга қилган визити тугади

БОНН. 15 июнь (ТАСС махсус мухбирлари). «Михаил Горбачев ГФРда ўзини бамисоли ўз юртидагидек ҳис қилмоқда, чоғи», — Совет раҳбарининг Бонида бўлиши тўғрисида маҳаллий телевидение берган репортажлардан бирида айтилган бу фикр КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Раисининг Германия Федератив Республикасига расмий визити самимий, шодиёна муҳитда ўтганлигини ифодалайди. Ҳозирнинг ўзидаёқ бу ердаги кўп кишилар иккала мамлакатнинг муносабатлари сифат жиҳатдан янги босқичга кириб бораётганлигини, ўтган йили очилган янги саҳифадан кейин навбатдаги саҳифалар очилганлиги, шу саҳифалар йиғилиб, дастлабки бобни ҳосил қилаётгани ҳақида гапирмоқдалар.

М. С. Горбачев визитининг якунловчи куни амалий учрашувлар, сафарлар, воқеаларга бой бўлди. Совет раҳбарининг Бонн ҳукумат районидаги лиқ тўла «Конрад-аденауэр-хаус» халқаро матбуот марказида визитга бағишлаб ўтказган ва зўр қизиқиш уйғотган матбуот конференцияси шу воқеаларнинг бири бўлди. Бу матбуот конференцияси Ғарбий Германия телевидениеси ва Евровидение каналлари орқали бевосита олиб кўрсатилди.

Матбуот конференциясидан кейин федерал президент қароргоҳида М. С. Горбачев билан Р. М. Горбачевани тантанали кузатиш маросими бўлди. Совет раҳбари Р. фон Вайцзеккер, Федерал канцлер Г. Коль билан хайрлашади. Иккала мамлакатнинг Давлат гимнлари янграйди. М. С. Горбачев билан Р. фон Вайцзеккер фахрий қоровул сафи олдидан ўтадилар.

Кузатиш маросимида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, СССР ташқи ишлар министри Э. А. Шеварднадзе, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари А. Н. Яковлев, СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари И. С. Силаев қатнашдилар. Ғарбий Германия томонидан Федерал канцлернинг ўринбосари, ГФР ташқи ишлар министри Г. -Д. Геншер, бошқа расмий кишилар ҳозир бўлдилар.

Кузатиш маросими тугагач, ГФР Федерал президенти журналистлар ҳузурида М. С. Горбачев билан бўлган суҳбатларни тавсифлаб, «Биз янада кўпроқ яқинлашганлигимиз, шубҳасиз», деб айтди. Суҳбатдошлар шундай тор доирада бемалол суҳбатлашганларида бир-бирининг фикрини яхшироқ тушунадилар. Горбачев билан оддий инсон сифатида жуда рўй-рост гаплашиш мумкин. У — диққати бир жойга тўпланган, эътиборли, эҳтиросли киши. Мана шуларнинг ҳаммаси бирга қўшилиб, шунчаки расмий, дипломатик алоқалардан кўра кўпроқ хулосаларга олиб келади, деб қўшиб қўйди у.

М. С. Горбачев ва унинг ҳамроҳлари поездга тушиб, Бонндан Дордмундга йўл оладилар. Сафарда совет раҳбарига Шимолий Рейн-Вестфалия бош министри Й. Рау ҳамроҳлик қилади.

ГФРнинг муҳим транспорт йўллари чорраҳасида жойлашган Дортмунд — индустриал Рурнинг энг катта маркази. Дунёда ва мамлакатимизда машҳур бўлган «Хеш», «Тиссен», «Маннесман» пўлат қўйиш концернларининг корхоналари шу ерда жойлашган, машинасозлик ва станоксозлик, химия ва тўқимачилик ишлаб чиқариши ривожланган. Уни ҳақли равишда «илм-фан шаҳри» дейишади. Бу ерда университет, социология, экономика ва бошқарув академиялари, олий инженерлик мактаби, бир қанча тадқиқот институтлари бор.

Бу шаҳар — Совет Иттифоқи ва Федератив Республикасининг биродарлашган шаҳарлари ҳаракати ташаббускорларидан биридир. Унинг аҳолиси Ростов — Дон билан мустаҳкам шерикчилик алоқалари ўрнатиб, яхши қўшничилик, ҳамкорлик, одамлар ўртасида бевосита алоқаларни ривожлантириш принциплари турмушга татбиқ этилишига кўмаклашмоқда.

Кўп одам тўпланган Кирхдерне вокзалида М. С. Горбачевни Дортмунд обер-бургомистри Г. Замтлебе табриклаб кутиб олди. Ўзаро саломлашилганидан кейин Совет Иттифоқилик меҳмонга бу жойларнинг анъанавий эсдалик совғаси — шахтер чироғи топширилади.

М. С. Горбачев «Хеш» концернининг заводларидан бирига йўл олади. Шу корхонани кўздан кечиришни бениҳоя тиғиз программага киритиш осон бўлгани йўқ, албатта. Аммо бунинг сабаби «Хеш» кўпдан буён СССР билан самарали ҳамкорлик қилиб келаётганидагина эмас, бунга салмоқли асослар ҳам бор эди.

1987 йилда Рур металлургия корхоналари ишлаб чиқариш кенгашлари ва касаба союз ташкилотларининг раҳбарларидан 35 киши М. С. Горбачевга хат ёзиб, Совет Иттифоқининг тинчлик ташаббусларини табриклаган эдилар. Уларнинг эътиқодича, Совет раҳбари таклиф қилган Умумевропа хонадонини барпо этиш ғояси иккала мамлакат ўртасидаги иқтисодий кооперацияни чуқурлаштиришга ёрдам беради, бу эса, ўз навбатида, структуравий кризисни бошидан кечираётган тармоқ меҳнаткашларининг аҳволига хайрли таъсир қилади. Хатда ишчилар М. С. Горбачевдан тинчлик ва халқаро хавфсизликни мустаҳкамлаш учун, барча халқларнинг манфаатлари йўлида қуролсизланиш учун курашда куч-ғайратларни аямасликни, иккала мамлакат ўртасидаги савдо-иқтисодий алоқаларни янада ривожлантиришга кўмаклашишни илтимос қилган эдилар.

«Хеш-Вестфаленхютте» заводида М. С. Горбачевнинг коллектив ишчилари билан, Рур металлургия корхоналари ишлаб чиқариш кенгашларининг аъзолари билан чинакам тўлқинлантирувчи ва унутилмас учрашуви бўлди. Минглаб одамлар тўпланган катта ишлаб чиқариш цехига СССР, ГФР ва Шимолий Рейн-Вестфалия ўлкасининг Давлат байроқлари илиб қўйилган, «Хеш» ходимлари Михаил Горбачевни табриклайдилар» деган рус ва немис тилларидаги транспарант ўрнатилган эди. Залда ГСДП Раиси Х. -Й. Фогель, ГСДПнинг фахрий Раиси В. Брандт, собиқ канцлер Г. Шмидт, бошқа таниқли сиёсий арбоблар бор эдилар.

Совет президентини концерн ишлаб чиқариш кенгашининг раиси В. Насс табриклади. Агар Рур ишчиларига боғлиқ бўлганида эди, деди у, 1989 йилги Нобель тинчлик мукофоти М. С. Горбачевга берилган бўлур эди. Унинг Умумевропа хонадонини барпо этиш ғояси рўёбга чиқарилиши керак, деб таъкидлади В. Насс.

Совет раҳбарининг ГФРга қилган визитидан орзу ва умидлар катта, деди шундан кейин сўзга чиққан Й. Рау. Бу орзу-умидлар ўринли. Визит вақтида имзоланган қўшма баёнотни ҳозир аниқ-равшан ишлар билан тўлдириш зарур. Иккала халқимиз ҳам муштарак мақсадларни кўзламоқдалар ва аввало тинчликда яшашни истайдилар, деди у. Улар қурол-яроғларни кўпайтиришга чек қўйишга, танклар ва ракеталар ўрнига эса тинчлик машиналари яратилишига муваффақ бўлинади, деб умид қилмоқдалар.

Шундан кейин М. С. Горбачев йиғилганлар ҳузурида сўзлади. У гапириб бўлгач, кутилмаган ёқимли ҳодиса бўлди. Унга компьютер модели туҳфа қилинди. Бу туҳфа «Хеш» фирмаси пўлатдан ташқари электроника ҳам ишлаб чиқараётганини намойиш этади. Бу система овоз бериш вақтида овозларни бир зумда ҳисоблаб чиқариш имконини беради. Яқин вақт ичида СССР Олий Совети учун шундай система етказиб берилади.

Дортмунддан М. С. Горбачев ГФРнинг аҳоли энг зич яшайдиган ўлкаси — Шимолий Рейн-Вестфалиянинг бош шаҳри — Дюссельдорфга йўл олади. Бу ўлка территориясида мамлакат аҳолисининг учдан бир қисми яшаб турибди.

Ўлка СССР билан иқтисодий, илмий-техникавий ва маданий ҳамкорликда фаол қатнашмоқда, Россия Федерацияси билан бевосита шерикчилик алоқалари ўрнатган. Бир қанча ижтимоий-сиёсий ташкилотларнинг қароргоҳи Дюссельдрофда жойлашган. Улар орасида Германия Коммунистик партиясининг правлениеси, унинг матбуот органи — «Унзере цайт» газетасининг редакцияси бор.

Дюссельдорф илм-фан ва маданият шаҳри ҳамдир. Унда бир неча театр, тасвирий ва амалий санъат музейлари, ўтмиш меъморчилик ёдгорликлари бор. Буюк немис шоири Хенрих Хайне шу ерда туғилган. Вокзалдан автомашиналар кортежи XV аср меъморчилигининг дурдонаси Бенрат қасрига йўл олади.

Совет Иттифоқилик меҳмонлар келиши билан СССР ва ГФР Давлат гимнлари чалинади. М. С. Горбачев билан Р. М. Горбачева залга ўтиб ҳурматли меҳмонлар китобига имзо чекадилар. Ўлка ҳукуматининг аъзолари Совет раҳбарларига таништирилади.

Шимолий Рейн-Вестфалия ўлкасининг бош министри Й. Рау ва унинг рафиқаси номидан Бенрат қасрида олий мартабали меҳмонлар шарафига қабул маросими уюштирилди, унда Й. Рау ва М. С. Горбачев нутқ сўзладилар.

«Бенрат» қасридан автомашиналар кортежи Дюссельдорф аэропортига йўл олади. М. С. Горбачев ва Совет делегациясининг аъзолари Й. Рау, Ғарбий Германиянинг бошқа вакиллари билан самимий хайрлашадилар. Самолёт Москвага йўл олади.

А. ПЕТРОВСКИЙ,
Ю. РОМАНЦОВ,
В. СМЕЛОВ,
С. СОСНОВСКИЙ,
В. ЧУКСЕЕВ.

М. С. Горбачевнинг Р. фон Вайцзеккер билан якунловчи учрашуви

БОНН. 15 июнь. (ТАСС). М. С. Горбачев Германия Федератив Республикасининг пойтахтидан кетиш олдидан Федератив Республика Президенти Р. фон Вайцзеккер ҳузурида бўлиб, у билан хайрлашди.

Кузатиб қолиш пайтидаги тантанали маросимда қисқача суҳбат бўлди.

ГФР Президенти билан КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Раиси визитнинг мазмуни ва якунларига юқори баҳо бердилар, бу визит Совет — Ғарбий Германия муносабатларининг янги поғонаси ва янги сифатини бошлаб берганлигини айтдилар. Улар шу кунларга хос бўлган дўстона, самимий муҳитни, иккала халқ бир-бирига пешвоз чиқишга, ҳамкорлик қилишга, ўзлари учун тинч келажакни биргаликда бунёд этишга ва умуман Шарқ билан Ғарб ўртасидаги муносабатлар яхшиланишига кўмаклашишга интилаётганлигини алоҳида уқтириб ўтдилар.

М. С. Горбачев визитнинг муваффақиятини кўп жиҳатдан олдиндан белгилаб берган ҳамкорлик, ҳамжиҳатлик ва ишонч учун президентга, учрашувда ҳозир бўлган Г. Коль ва Г.-Д. Геншерга, уларнинг ҳамкасбларига миннатдорчилик билдирди. Иккала ҳукумат танлаб олган, аниқ-равшан ва фойдали ишлар билан тўлиб-тошган мустаҳкам ўзаро алоқалар, барча поғоналарда, шу жумладан, энг юксак поғонада доимий алоқаларни давом эттириш йўли — иккала давлатнинг манфаатларига, Европа ва ялпи хавфсизлик манфаатларига мос бўлиб тушаётган тўғри йўл эканини ГФР гражданлари намоён этган хайрихоҳлик ва совет халқи билан яқинлашиш муддаоси кўрсатиб берди. Бу йўл жаҳон тараққиётида тинч даврни вужудга келтиришга кўмаклашади.

Визит вақтида ташқи ишлар министрлари, А. Н. Яковлев ва И. С. Силаев ўртоқлар катта иш қилганликлари қайд этилди.

М. С. Горбачев Германия Федератив Республикасининг Президенти Р. фон Вайцзеккерни ва ГФР канцлери Г. Колни расмий визит билан СССРга боришга таклиф қилди.

Ташқи ишлар министрлари Э. А. Шеварднадзе билан Г.-Д. Геншернинг ўзаро расмий визитлари тўғрисида келишиб олинди, улар ўзаро мунтазам амалий алоқалар ҳам боғлаб турадилар.

Суҳбатда М. С. Горбачевнинг сафарида ҳамроҳ бўлган расмий кишилар қатнашдилар.

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРИ ИТТИФОҚИ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ СЪЕЗДИНИНГ ҚАРОРИ

СССРда ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ СТАТУСИ ТЎҒРИСИДА СССР ҚОНУНИ ЛОЙИҲАСИНИ ТАЙЁРЛАШ ҲАҚИДА

СССР халқ депутатлари Съезди **қарор қилади:**

1. СССР Олий Советига СССРда халқ депутатлари статуси тўғрисида СССРнинг янги қонуни лойиҳасини ишлаб чиқиш топширилсин, бунда ана шу лойиҳа СССР халқ депутатларининг 1989 йил тўртинчи кварталида бўладиган иккинчи съездида кўриб чиқилиши назарда тутилсин.

Қонун лойиҳаси 1989 йил сентябрида СССР халқ депутатларига юборилсин.

2. СССРда халқ депутатлари статуси тўғрисида СССРнинг янги қонуни қабул қилингунга қадар СССР халқ депутатлари депутатлик фаолиятининг барча ҳуқуқлари ва кафолатларига эга бўладилар. СССР Конституциясида, ушбу қарорда, шунингдек 1972 йил 20 сентябрда қабул қилиниб, 1979 19 апрелдаги СССР Қонуни билан тасдиқланган таҳрирда берилган «СССРда халқ депутатлари статуси тўғрисида»ги СССР Қонунининг (СССР Олий Советининг ведомостлари, 1979 йил № 17, 277-модда) СССР Конституциясига ва ушбу қарорга зид келмайдиган қоидаларида кўзда тутилган барча вазифаларни бажарадилар.

3. СССР халқ депутати ўз иши, СССР халқ депутатлари съездининг иши тўғрисида йилига камида бир марта сайловчилар, ўзини депутатликка номзод қилиб кўрсатган коллективлар ва жамоат ташкилотлари олдида ёки уни сайлаган жамоат ташкилоти олдида ҳисоб беришга мажбур. СССР Олий Советига сайланган СССР халқ депутати СССР Олий Советининг иши тўғрисида ҳам ҳисоб бериши шарт.

4. СССР халқ депутатлари Қонун лойиҳасини таклиф қилиш ҳуқуқига, СССР халқ депутатлари съезди, СССР Олий Совети, унинг комитетлари ва палаталарининг комиссиялари мажлисларидаги музокараларда қатнашишга, муҳокама қилинаётган масалалар моҳияти юзасидан таклифлар беришга, эътирозлар билдириш ва тузатишлар киритишга, съезд ва СССР Олий Совети тузаётган органлар шахсий составида ҳамда СССР халқ депутатлари съезди ва СССР Олий Совети томонидан сайланаётган, тайинланаётган ёки тасдиқланаётган мансабдор шахсларнинг номзодлари тўғрисида ўз фикрини айтишга, сўров билан мурожаат қилишга, савол беришга, маълумот беришга ҳақлидир.

5. СССР Олий Советига составига кирмаган СССР халқ депутати СССР Олий Совети ва унинг палаталари мажлисларида маслаҳат овози ҳуқуқи билан қатнашиши мумкин.

СССР Олий Совети аъзоси бўлмаган ва СССР Олий Совети комитети ёки палата комиссияси составига сайланган СССР халқ депутати комитет ёки комиссиянинг мажлисларида ҳал қилувчи овоз ҳуқуқи билан қатнашади.

СССР Олий Совети комитетининг, палата доимий комиссиясининг аъзоси бўлмаган СССР халқ депутати комитет ёки комиссия мажлисларида маслаҳат овози ҳуқуқи билан қатнашиш мумкин.

6. СССР халқ депутати давлат ва жамоат органларидан, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлардан ўз депутатлик фаолияти учун зарур маълумотларни сўрашга ва олишга ҳақлидир.

СССР халқ депутати СССР халқ депутатлари съездининг, СССР Олий Советининг ҳамда улар органларининг топшириғига мувофиқ давлат ва жамоат органларида, корхоналарда, муассасаларда ва ташкилотларда ҳужжатлар билан бевосита танишишга ҳақлидир.

7. СССР халқ депутатига СССР халқ депутатлари съезди муҳокамасига қўйиладиган қонунлар, қарорлар ва бошқа ҳужжатларнинг лойиҳалари олдиндан, одатда камида икки ҳафта олдин тақдим этилади.

СССР халқ депутати СССР халқ депутатлари съезди, СССР Олий Совети қабул қилган ҳужжатлар, уларнинг органлари иши тўғрисидаги маълумотлар билан таъминланади, шунингдек ўз ваколатларини амалга ошириш учун зарур бўлган юридик ёки бошқа маслаҳат олишга ҳақлидир.

8. СССР халқ депутати ўз депутатлик фаолиятига доир масалалар юзасидан радио ва телевидение орқали сўзлашда, ўз сайлов округида ёки уни сайлаган жамоат ташкилотида нашр этиладиган газета ва журналларда мақолалар эълон қилишда имтиёзли ҳуқуққа эгадир.

9. СССР халқ депутати корхона, муассаса, ташкилот, халқ депутатлари маҳаллий Советининг ижроия комитети штатида турувчи ёрдамчи-секретари бўлишига ҳақлидир. Секретарнинг ишига СССР давлат бюджети маблағи ҳисобидан, СССР халқ депутатининг депутатлик фаолияти билан боғлиқ харажатларини қоплаш тўғрисидаги СССР Қонунида белгилаб қўйилган миқдорда ҳақ тўланади.

10. СССР халқ депутатларига СССР халқ депутатлари съезди, СССР Олий Совети, унинг комитетлари ва палаталарининг комиссиялари ишида қатнашиш учун хизмат биноларидан, шунингдек СССР Олий Советидаги мавжуд кутубхона фондларидан, алоқа воситаларидан, электрон ҳисоблаш ва ташкилий техникадан фойдаланиш имконияти таъминланади.

11. Халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижроия комитетлари, корхоналар, муассасалар ва жамоат ташкилотлари СССР халқ депутатларига сайловчиларни қабул қилиш, бошқа депутатлик бурчларини бажариш учун хона ажратиб берадилар, доимий истиқомат жойидан ташқарида депутатлик фаолиятини амалга ошириш чоғида уларни меҳмонхона билан таъминлайдилар.

12. Давлат ва жамоат органларининг, корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг мансабдор кишилари СССР халқ депутатларига нисбатан ўз вазифаларини бажармаганлиги учун вазифасидан бўшатишга қадар интизомий жавобгарликка тортиладилар.

13. СССР Олий Советининг аъзоси қилиб сайланган ва ўзининг хизмат ёки ишлаб чиқариш вазифаларидан озод қилинган СССР халқ депутатининг СССР Олий Советидаги ваколатларини амалга ошириш даврида олдинги иш жойи (лавозими) сақланиши ёки унга СССР Олий Советидаги доимий иши тугаганидан кейин олдингисига баравар иш (лавозим) берилиши гарантияланади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р.Н.НИШОНОВнинг

15 июнда республика партия-хўжалик активлари йиғилишида қилган доклади

Ўртоқлар!

Фарғона областидаги миллатчилик кўринишлари ва фожиали воқеалар Ўзбекистон меҳнаткашларининг, мамлакатимиздаги барча халқларнинг қалбини ларзага солди. Ҳозир, юз берган фожиадан кейин атиги бир неча кун ўтгач, кескинлик ҳамон сақланиб турган пайтда ана шу воқеалар ўртага қўйган саволларга бир хил жавоб қайтариш қийин. Биз юз берган воқеани батафсил ўрганиб, уларнинг асл сабабларини, ҳақиқатни аниқлашимиз, энг муҳими эса — келгусида бундай воқеаларнинг такрорланмаслиги учун ҳамма ишни қилишимиз керак.

Партиявий виждонимиз, гражданлик ва ижтимоий бурчимиз, республика меҳнаткашлари олдидаги, бутун мамлакат олдидаги масъулиятимиз бизни ана шундай қилишга даъват этади.

Фарғонадаги фожиа КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукуматини, барча совет кишиларини жиддий ташвишга солди. Сизларга маълумки, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолари: СССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ Н. И. Рижков билан КПСС Марказий Комитетининг секретари ўртоқ В. М. Чебриков республикамизга келишди. Уларнинг одамлар билан учрашувлари ва суҳбатлари, жойдаги вазият билан танишиб, қочоқлар лагерига боришлари шуни кўрсатдики, ҳозирги пайтда энг муҳими можаро оловини ўчиришдан, унинг тарқалишига йўл қўймасликдан, кескинликни тугатишдан, эҳтирос ва туйғуларнинг яна авж олишига йўл қўймасликдан, юз берган воқеаларни аниқлаб, айбдорларни жазолашдан иборат.

Партия комитетлари, совет органлари, республиканинг министрликлари ва идоралари, жамоат ташкилотлари, ҳар биримиз, барча соғлом кучлар ҳозир ана шуни асосий вазифа деб ҳисоблашлари керак. Бунинг устига ана шу шафқатсиз, фожиали воқеалар теварагида турли миш-мишлар ва уйдирмалар зўр бериб тарқатилмоқда ва бу жамоатчилик фикрини жунбушга келтирмоқда.

Келинглар, Фарғона областида нималар юз берганлигини биргаликда аниқлайлик.

Шу йил май ойининг 20-числоларида Қувасойда юз берган воқеани ҳам сабаб қилиб кўрсатишмоқда. Қувасойда уч мингга яқин месхети турклари яшар эди, туб миллат билан месхети турклари группалари ўртасида чиққан оддий муштлашиш атайлаб бузиб кўрсатилди, порага сотилган ва жиноятга қўл урганлар ўзларининг ифлос сиёсий мақсадларини амалга ошириш йўлида ана шу воқеадан усталик билан фойдаланиб қолдилар.

Миллий нифоқни атайлаб авж олдириш, ашаддий безориларнинг атайлиб ташкил этилган оммавий тартибсизликлари ва бебошликлари, талаш, ўт қўйиш, ўлдириш, зўравонлик ва ваҳшийлик ҳаракатлари билан давом этиши Фарғона областининг анчагина районлари ва шаҳарларига ёйилди.

3 июнь куни кечқурун тажовузкорлик кайфиятидаги ёшларнинг катта группаси партия, совет ҳамда ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимларининг тушунтириш ва огоҳлантиришларига қулоқ солмай Тошлоқ посёлкасида, сўнгра эса Марғилон шаҳрининг месхети турклари ғуж яшайдиган «Комсомол» сув хўжалиги қурувчилари посёлкасида ур-йиқит бошладилар ва уйларга ўт қўйдилар. Бошбошдоқлик вақтида ўтакетган шафқатсизлик билан қотиллик, таҳқирлаш, талончилик, ваҳшийлик содир бўлди. Шундан кейинги кунларда тартибсизликлар Фарғона шаҳрига ва унинг атрофидаги қишлоқ районларига тарқалди.

Бебошликлар олдидан оммавий йиғинлар бўлиб ўтди, бу йиғинларда туркларни дарҳол кўчириб юбориш қатъий талаб қилинди, бошқа миллатлар шанига дўқ-пўписалар айтилди. Фақат месхети туркларигагина эмас, шу билан бирга саноат корхоналарига, темир йўл станциясига, алоқа узелига, милиция биносига ҳужум қилинди. Жунбушга келган оломон район партия комитетларига ва область партия комитетига бостириб кирди. Бошбошдоқлик миллатлараро тусда бўлибгина қолмай, тобора советларга қарши тус ола бошлади.

Ана шундай фавқулодда вазиятда Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Раиси ўртоқ Ғ. Ҳ. Қодиров бошчилигида республика ҳукумат комиссияси тузилди, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Фармони билан 4 июнь соат 22.00 дан бошлаб комендантлик соати жорий этилди. Республиканинг илтимосига ва Иттифоқ органларининг қарорига мувофиқ Фарғонага шошилинч равишда СССР Ички ишлар министрлиги ички қўшинларининг жами деярли 13 минг кишилик бўлинмалари келтирилди.

Бу эса Фарғона ва Марғилонда ўткир вазиятни бироз сусайтирди. Бироқ 7 июнда ур-йиқит яна такрорланди ва шундан кейин Қўқон шаҳрига, Риштон, Ўзбекистон ва Киров районлари территориясига тарқалди. Ҳукумат комиссияси, партия ва совет органлари, шунингдек СССР Ички ишлар министрлиги ички қўшинлар кучларининг ўзаро келишиб ҳаракат қилиши хунрезлик ва бебошликни тўхтатишга имкон берди.

Аниқланишича фожиали воқеалар натижасида 93 киши ҳалок бўлди. Шундан 64 киши месхети турклари, 17 киши ўзбеклар, қолганларининг миллати аниқланмоқда. Ҳалок бўлганлар орасида болалар йўқ. Мингдан ортиқ одам жароҳатланди ва майиб бўлди. СССР Ички ишлар министрлиги ички қўшинларининг 173 ҳарбий хизматчиси, 57 милиция ходими ярадор бўлди, шу милиция ходимларидан бири вафот этди. 700 дан кўпроқ уй ва бошқа иморатларга, 168 та транспорт воситасига ўт қўйилди.

Воқеаларнинг кўлами ва фожиали тус олганлиги партия, совет ва маъмурий органлардан месхети туркларини оммавий ўч олишдан асраб қолиш учун бошқа фавқулодда чораларни кўришга мажбур қилди. Уларни Фарғонадаги ҳарбий қисм полигонидаги лагерларга ҳамда Тожикистон ССР Ленинобод областининг қўшни Ашт районидаги Новгарзон посёлкасига шошилинч кўчириш ташкил этилди, бу лагерларни қуролли солдатлар қўриқлаб турдилар. Вақтинча жойлаштирилган лагерларда уларнинг нормал турмушини таъминлаш учун ҳамма зарур ишлар қилинди, узилишсиз овқатланиш, медицина хизмати йўлга қўйилди.

Воқеаларнинг ташқи жиҳати ана шундай. Аммо биз можаронинг сабаблари, келиб чиқиш шароити ва уни ҳаракатга келтирган ички кучларни чуқур аниқлаб олмасак, манзара тўла ва холис бўлмайди.

(Давоми иккинчи бетда).

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумида

Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ўн биринчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг ўн биринчи сессиясини чақиришни 1989 йил 30 июндан анча кейинроқ муддатга кўчирди. Сессияни ўтказиш вақти тўғрисида қўшимча равишда хабар қилинади.

Р. Н. НИШОНОВ ДОКЛАДИНИНГ ДАВОМИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Ҳозир меҳнаткашлар ҳақли равишда: интернационал анъаналари кучли бўлган, юздан ортиқ миллат вакиллари бир неча ўн йил давомида туб аҳоли билан ёнма-ён яшаб ва меҳнат қилиб келаётган республикада қандай қилиб бундай воқеалар юз берди? Уруш йилларида миллионлаб совет кишиларига бошпана берган, ўз уйини ва нонини улар билан баҳам кўрган, Сталин режими асоссиз равишда репрессия қилган халқлар оёққа туришига ёрдам берган Ўзбекистонда бундай воқеалар нима учун юз берди? — деб савол бермоқдалар.

Бу фожиали воқеалар аввало шунинг учун юз бердики, Фарғона область партия комитети, шаҳар ва район партия комитетлари, область ижроия комитети, шаҳар ва район ижроия комитетлари, вазиятни чуқур билмаганлар, унга ўз вақтида дурустроқ таъсир ўтказа олмаганлар. Партия, совет, касаба союз, комсомол активлари ўз вақтида ғайриқонуний ҳаракатларга қарши курашга сафарбар этилмади.

Юз берган фавқулодда шароитда кўпгина идеология муассасалари, жамоат ташкилотлари пассивлик қилди ва ўзини йўқотиб қўйди. Айрим мактаблар ва ҳунар-техника билим юртларининг ўқитувчилари ёшларнинг безорилиги, бошбошдоқлиги хуружларининг олдини олиш узоқда турсин, уларнинг баъзилари ана шу тартибсизликларда ҳатто ўзлари иштирок этдилар. Бир қанча ўқув юртларида ўқувчилар томонидан тайёрлаб қўйилган ёнувчи аралашма шишалари топилганлиги тасодифий эмас.

Воқеалар дастлабки соатларданоқ шиддат билан ривожланиб олдиндан айтиб бўлмайдиган шаклга кирганига ва назорат остидан чиқиб кетганига қарамай, областнинг маъмурий органлари бунга хотиржам қараб турaвердилар, тегишли қатъият кўрсатмадилар, аввалбошданоқ шармандали ваҳшиёна ҳаракатларнинг олдини олиш, жанжал алангасини ўчириш учун таъсирчан оператив чораларни кўрмадилар.

Фарғонадаги қайғули воқеалар, тартибсизликларни қўшни областлар ва республикалар территориясига олиб ўтишга уринишлар Ўзбекистонда қайта қуриш жараёнларининг ўта мураккаб ва зиддиятли эканлигини кўрсатди. Кўпларимиз айрим салбий воқеаларни ва хуружларни қайд этиб, аввалига умуман янгиланиш жараёни бир текис ва қийинчиликларсиз ривожланаверади, деб ўйлаган эдик. Амалда эса партия комитетлари ошкоралик ва демократиялаш шароитида яққол кўзга ташланиб қолган бузилишлар социал мувозанат ва барқарорликни анча бузиб қўйганига дуч келдилар.

Воқеаларнинг шу қадар йўл қўйиб бўлмайдиган ва бошқариб бўлмайдиган даражада ривожланишига олиб келган омилларнинг бутун мажмуасини биз ҳали тўла-тўкис идрок этишимизга тўғри келади. Аммо шу нарса шубҳасиз равшанки, воқеаларнинг бундай ривожланишига олиб келган омиллардан бири одамларнинг социал-иқтисодий ўзгартишлар суръатларидан қониқмаганлигидир. Республика партия ташкилотининг, бутун аҳолининг диққат-эътиборини вазиятни соғломлаштириш учун, уюшган жиноятчилик ва порага сотилишга қарши, ҳаётимизнинг ҳамма жиҳатларини чинакам социалистик, революцион янгилаш учун курашдан чалғитишни хоҳлаган кимсалар одамларнинг ана шу норозилигидан усталик билан фойдаланиб қолдилар.

Турли вазиятларнинг кўп жиҳатдан тасодифан бир-бирига тўғри келиб қолиши натижасида фожиа юз берди дея олмаймиз ва бундай хом хаёлга берилишга ҳаққимиз ҳам йўқ. Гап миллий ўзликни англашни юксалтириш шиори остида миллатчилик, маҳаллийчилик уруғини сочишга, миллатлараро муносабатларни кескинлаштиришга, республика тараққиётининг ҳозирги босқичидаги реал қийинчиликлардан ғаразли мақсадлар йўлида фойдаланиб қолишга, экономика, социал соҳа, маданият ва экологиядаги кўпгина камчиликлардан фойдаланиб қолишга очиқдан-очиқ ва сурбетларча уриниш ҳақида бормоқда.

Содир бўлган воқеанинг социал-иқтисодий ривожланишдаги қўпол бузилишлар билан боғлиқ сабаблари бор, албатта. Турғунлик йиллари турмушнинг барча соҳаларида бизга жуда катта зиён етказиб, республикани ҳақиқий танглик ёқасига келтириб қўйди, дейиш мумкин. Ана шу турғунлик йиллари ишлаб чиқарувчи кучларни ривожлантиришга ва аҳолининг турмуш даражасига ҳаммадан кўра оғирроқ таъсир қилди.

Бизда ҳам тармоқ, ҳам территориал жиҳатдан ижтимоий ишлаб чиқариш структураси ғоят жиддий равишда бузилди. Тўғрисини айтганда, урушдан кейинги даврда мамлакатимизда ишлаб чиқарувчи кучларнинг структураси ва жойлаштирилиши билан ҳеч ким шуғулланмади, уларнинг ривожланиши асосан ўз ҳолича ёки бир ёқлама рўй берди. Узоқ йиллар мобайнида асосий диққат-эътибор хом ашё ва ярим фабрикатлар ишлаб чиқаришга мўлжалланган тармоқларни ривожлантиришга қаратиб келинди, ишлаб чиқариш умумий ҳажмида уларнинг улуши 60 процентгача етди. Айни вақтда тайёр буюмлар ишлаб чиқарадиган қувватлар вужудга келтирилмади. Маълумки, бизнинг асосий бойлигимиз бўлган пахта толасининг атиги 9 проценти республикада қайта ишланмоқда, у ҳам бўлса асосан сурп газламаларга ишлатилмоқда.

Саноатнинг пойтахт областида ва бир неча йирик марказларда жамланиши бошқа регионларда ортиқча меҳнат ресурсларининг кўпайиб кетишига олиб келди. Боз устига республикамиздаги аҳолининг ўсиш суръатлари умумиттифоқ даражасидан уч баравардан зиёд ортиқдир. Кейинги ўн йил мобайнида аҳоли салкам 7 миллион киши кўпайди. Ҳозир ҳар тўрт оиланинг бири, қишлоқ жойларда эса ҳар уч оиланинг бири 18 ёшга тўлмаган бешта ва ундан кўпроқ болага эгадир. Боқимдагилар улуши аҳолининг бешдан икки қисмидан кўпроғини ташкил этади.

Кўп йиллар мобайнида тиқиштириб келинган пахта якка ҳокимлиги қишлоқ хўжалигини юритиш илмий асосларига путур етказди, ерни жуда кучсизлантириб қўйди. Ем-хашак ва озиқ-овқат экинларини етиштиришдаги имкониятларимизни кескин чеклаб қўйди. Аслини олганда, биз қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда боши берк кўчага кириб қолдик — жуда катта маблағ сарфлашимизга қарамай, амалда ҳеч қандай самара олаётганимиз йўқ. Бу борада муаммоларнинг бутун бир йиғиндиси тўпланиб қолди. Бир томондан аҳолини боқиш ҳамда колхоз ва совхозларнинг экономикасини мустаҳкамлаш керак, иккинчи томондан эса одамларни иш билан таъминлаш, уларнинг турмуш даражасини ошириш вазифасини ҳал қилиш лозим.

Мана шу омилларнинг ҳаммаси социал мақсадларга ва табиатни муҳофаза қилишга маблағ ажратишнинг қолдиқ принципи билан қўшилиб, халқнинг турмуш даражасида жиддий қолоқликка, экология вазиятининг кескин ёмонлашувига олиб келди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, республика Олий Совети Президиуми ва ҳукумати вужудга келган аҳволни чуқур ҳамда ўз-ўзини танқид руҳида таҳлил қилдилар. Республика социал-иқтисодий тараққиётини жадаллаштиришнинг 1995 йилгача бўлган даврга мўлжалланган принципиал янги концепцияси ишлаб чиқилди, уни СССР Министрлар Совети кўриб чиққан ва КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси маъқуллаган эди. Муҳокама этиш учун республика матбуотида эълон қилинган программа лойиҳасида областлар бўйича иқтисодий потенциални бараварлаштириш, социал соҳани илдам ривожлантириш, аҳолининг, шу жумладан Фарғона водийсидаги аҳолининг турмуш даражасини анча юксалтириш юзасидан катта чора-тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилади.

Фарғона водийсида эса социал-иқтисодий ва экологик муаммолар умуман республикадагига қараганда ўткирроқ кўринмоқда. Ернинг етишмаслиги, пахтанинг якка ҳокимлиги энг юқори даражалардан бирига етганлиги, даромадларнинг пастлиги, регионнинг химия, нефть химияси ва бошқа экологик зарарли ишлаб чиқаришлар билан тўлиб-тошиб кетганлиги водийда айниқса кескин вазиятни вужудга келтирди.

Фарғона водийсининг меҳнат ресурслари ҳар йили 22,4 минг киши кўпайиб бормоқда, аммо шулардан ҳар бешинчи киши ижтимоий ишлаб чиқаришда ўз ўрнини топа олмаяпти, уй-рўзғор ва шахсий ёрдамчи хўжаликда ўрнашиб қолмоқда. Ортиқча меҳнат ресурсларининг анчагина қисми Ўзбекистон (27,3 минг киши), Фарғона (26,5 минг киши); Охунбобоев (15 минг киши), Тошлоқ (14,2 минг киши) районларида тўпланган.

Булар асосан ёшлардир. Бу ёшларнинг ижтимоий ишлаб чиқаришда банд бўлмаганлиги уларни меҳнат коллективларидан ажратиб қўймоқда, ёшларнинг анчагина қисми, юқорида айтганимдек, партия, комсомол, жамоат ташкилотларининг таъсир доирасидан четда қолмоқда. Ҳаётда ўз ўрнини топиш учун реал имкониятларнинг йўқлиги ёшларнинг бир қисмида ўз аҳволидан норозилик туғдирмоқда, уларни ҳаяжонга солиб, ижобий хислатлари камлигини ўткир ҳис этишига олиб бормоқда. Юқорида айтилганларга яна шуни илова қилиш зарурки, умуман ижобий жараён ҳисобланган миллий ўзини англашнинг ўсиши давомида тил ва миллий маданиятга оид кўпгина муаммоларнинг ҳал қилинмаганлиги сабабли миллатлараро муносабатдаги кескинлик ҳам кучая борди.

Биз покланиш, салбий ҳодисаларга қарши кураш жараёнлари натижасида эгаллаб турган лавозимларидан четлаштирилган ва жазо олган кишилар вазиятни беқарор қилишдан, қайта қуришга путур етказишдан манфаатдор бўлганлигини ҳисобга олмаслигимиз мумкин эмас. Уларнинг бир қисми сўнгги вақтда юз берган вазиятдан фойдаланиб, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг XVI пленумидан сўнг амалга оширилган соғломлаштириш ишларини йўққа чиқаришга, уни афкор омма назарида ўзбек халқининг қадр-қимматини ва шанини камситиш деб кўрсатишга уринмоқда. Аммо биз, коммунистлар ҳақиқатга тик боқишимиз керак. Қўшиб ёзишлар, ўғирликлар, порахўрлик, хизмат мавқеини суиистеъмол қилиш билан ўзига доғ туширган кишиларга заррача кўнгилчанлик қилинмайди. Ўзини поклашга, ўзини соғломлаштиришга қаратилган бу принципиал партиявий йўлни биз қатъият билан ўтказаверамиз.

Очиғини айтамиз, сўнгги вақтда кескинликнинг кучайишига норасмий бирлашмалар, шу жумладан рўйхатга олинмаган «Бирлик» бирлашмаси айрим раҳбарларининг пухта ўйланмай айтган гаплари ҳам кўмаклашди, улар баъзан аҳолини, айниқса ёшларни ўзларини ҳаяжонга солаётган масалани талабнома тарзида қўйишга даъват этдилар. Бундай пайтларда улар кўпинча иқтисодий ва социал қийинчиликларнинг ҳақиқий сабабларини бузиб кўрсатдилар, уларни маҳаллий партия ва совет органлари ҳал қилишлари мумкинлигига ишонч йўқ, деб шубҳа уруғини сочишга уриндилар. Уларнинг баъзилари аҳоли турмуш даражаси ёмонлашганлигининг асосий сабабларидан бири республикага мамлакат бошқа регионларидан одамларнинг кўчиб келишидир, деган тезисни бўрттириб кўрсатдилар.

Ўртоқлар, арзимаган учқиндан ёнғин чиқиши мумкин бўлган вазият ана шундай эди.

Биз айрим жанжалкаш ва безори гуруҳларнинг ўз-ўзидан пайдо бўлган ҳаракатларига дуч келмаганлигимизни равшан англаб олишимиз керак. Нималар эътиборни ўзига қаратмоқда? Ана шу воқеалар содир бўлган даврда уларнинг тактикаси мунтазам ўзгариб турди, айрим ҳолларда бу тактикага тартибни сақлаш кучлари ҳаракатларини ҳисобга олиб ўзгартиш киритилди, алоқа ва хабар қилиш яхши йўлга қўйилган эди.

Қалтис жойлардаги воқеаларнинг боришини таҳлил қилиш ғалаён чиқариш учун олдиндан тайёргарлик кўрилганлигидан далолат бермоқда: иғвогарликдан иборат турли миш-мишлар, гўё месхети турклари ўзбеклар ва тожикларни таҳқирлашидан далолат берувчи сохта фотосуратлар зўр бериб тарқатилган.

Яна бир аҳволга эътиборингизни қаратмоқчи эдим. Ҳозир айрим кишилар Фарғонадаги воқеаларни ўзбекларнинг туркларга қарши ҳаракати деб кўрсатишга уринмоқдалар. Бу жўн ва мутлақо нотўғри хулосадир. Ўзбек халқининг аксарияти экстремистларнинг хатти-ҳаракатларини қатъият билан қораламоқда. Безориларнинг хуружларига зарба берилаётгани, кўпчилик аҳоли месхети турклари ҳаётини асраб қолишга ёрдам бераётгани ҳамда тартиб ўрнатишда партия ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига кўмаклашаётгани хусусида анчагина фактлар бор. Ўзининг жирканч мақсадларини кўзлаб қўлига пичоқ, болта, қурол олганларни тумтароқ гапларга учиб, кўпинча безориларнинг дағдағаси билан оломонга қўшилган кишилардан зийраклик билан фарқ қилиш керак. Жиноятчи ва порахўрлардан иборат кам сонли группа уларни лақиллатди.

Бундай бузғунчилар аниқланмоқда ва яна аниқланади ҳамда қонунга кўра қаттиқ жазоланади. Дастлабки маълумотларга қараганда, ҳозирнинг ўзидаёқ 30 та жиноий иш қўзғатилди. Оммавий тартибсизликлар чоғида ҳуқуқни бузганлиги учун қарийб 200 киши ушланди, 20 киши эса алоҳида оғир жиноятлар содир этишда гумон қилиниб қамоққа олинди. Бу иш давом эттирилади. Ҳозирги кунгача оғир жиноятларни содир этишга у ёки бу даражада дахлдор бўлган 600 кишини аниқлашга муваффақ бўлинди. Прокуратура ва суд органлари ҳуқуққа хилоф, жиноий хатти-ҳаракат қилган кишилардан бирортаси ҳам жазодан, жавобгарликдан қочиб қутилмаслиги учун барча ишларни қилишлари керак.

Айни вақтда содир бўлган воқеага фақат жиноий иш деб баҳо бериш нотўғри бўлур эди. Бебошлик қилаётган безорилар сафларида яшил байроқларнинг пайдо бўлиши, илгари номаълум бўлган «муқаддас ўзбеклар» ташкилоти имзоси билан диний рамзлар тасвири туширилган варақаларнинг тарқатилиши, совет қонунларининг топталиши, партия ва совет ходимларидан жисмоний ўч олишга интилишлар, босмачи қўрбошиларнинг анъаналарини давом эттириш тўғрисидаги даъватлар ва шунга ўхшаш фактларни теран-идрок этиш ва баҳо бериш талаб этилади.

Хуллас, бу пухта ўйлаб режалаштирилган ва тайёргарлик кўрилган иғвогарона хатти-ҳаракатдир, дейиш учун жиддий асослар бор, эҳтимол, бу хатти-ҳаракатлар атайлаб СССР халқ депутатлари съезди ишлаб турган кунларда уюштирилгандир.

Келинг, ўзимиздан ўзимиз сўраб кўрайлик: ана шу воқеалар муқаррар содир бўлиши керак эдими? Шак-шубҳасиз йўқ. Акс ҳолда биз заифлигимизни тан олишимиз, жамиятдаги жараёнларга белгиловчи таъсир ўтказишга давлат ва сиёсий муассасаларнинг қодир эмаслигини эътироф этишимиз керак.

Бугун биз шуни рўй-рост тан олишимиз керакки, воқеаларнинг аянчли ривожига бизнинг партиявий-сиёсий ишдаги ўз нуқсонларимиз ҳам таъсир кўрсатди. Булар қандай нуқсонлар?

Гапимнинг бошида айтганларимга шуни қўшимча қилишим керакки, бу нуқсонлар, аввало, вазиятга реал баҳо беришга ҳамда ана шу вазиятнинг бундан буёнги ривожини фараз этишга, одамларнинг кайфиятини таҳлил этиш ва ҳисобга олиш ҳамда шунга кўра сиёсий иш тактикасини дарҳол ўзгартиришга ноқобиллигимиздадир.

Социал-иқтисодий ва миллатлараро соҳаларда кескинлик ортиб бораётганлигини биз кўпдан буён билар эдик-ку. Сўнгги вақтда деярли барча областларнинг партия комитетлари ҳам буни бир неча бор таъкидлаган эдилар. Лекин бу уларни одамларга диққат-эътиборни қаратишга, омма билан очиқчасига кенг мулоқот қилишга рағбатлантирмади.

Одамларни ҳаяжонга солиб турган ҳаётий, муҳим муаммоларни тез орада ҳал қилиш учун қандай тадбирлар белгиланганини ва нима ишлар қилинаётганлигини улар онгига тушунарли тарзда етказиш, бу муаммоларни қатъий талаблар қўйиш ва митингбозлик демократияси йўли билан эмас, балки амалий вазиятда, фақат биргаликда куч-ғайрат сарфлаш билангина ҳал этиш мумкинлигига уларни ишонтириш учун ҳамма имкониятлардан фойдаланилмади. Айни вақтда социал адолатни тиклаш, савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасида тартиб ўрнатиш учун конкрет ва қатъий тадбирлар кўрилиши керак эди.

Жойлардаги партия комитетлари, ҳа, рўй-рост айтишимиз керакки, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ҳам Қувасойдаги воқеанинг республикадаги ижтимоий-сиёсий вазиятга бутун хавфли таъсирига етарлича баҳо бермади, дастлаб бу воқеани ўша жойга хос можаро деб қаради, кескинликнинг шиддатли ўсиб бораётганлигини ҳис этмади. Объектив ахборотнинг тақчиллиги, иғвогарона миш-мишлар ўз вақтида даф этилмаганлиги, шу мақсадларда матбуот, радио ва телевидение имкониятларидан тўла фойдаланилмаганлиги ҳам таъсир этди.

Биз ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари шанига ҳам жиддий эътирозлар айтишимиз керак. Ахир май ойининг охиридаёқ уларнинг ихтиёрида Тошлоқда, Марғилон шаҳрининг Комсомол посёлкасида тайёрланаётган хатти-ҳаракатлар тўғрисида аниқ ахборот бор эди-ку. Аммо улар зарур профилактика иши ўтказишда сусткашлик қилдилар. Жиноятқорона хатти-ҳаракатлар пайини қирқиш учун қонунда кўзда тутилган барча тадбирлардан фойдаланмадилар. Устига устак, айрим маълумотларга қараганда, милиция ходимларидан баъзилари бўлаётган воқеаларни кузатиш билан чекландилар.

Воқеалар ривожининг дастлабки босқичидаги муайян қатъиятсизлик ва имиллаб ҳаракат қилиш, ички ишлар органларининг моддий-техникавий жиҳатдан заиф жиҳозланганлиги ҳам таъсир этди.

Ўртоқлар!

Фожиали воқеалар содир бўлган, ҳозирги кунда ҳар биримиз рўй берган аҳвол учун маънавий жавобгарликни тўла ҳис этишимиз лозим. Оқибатлар оғир. Ҳалок бўлган одамлар қайта тирилмайди, бошига кулфат тушган оилаларни юпатиш қийин.

Катта моддий зарар етди, меҳнат маромини бузилди. Аммо кўрилган маънавий зиён беқиёсдир. Одамларда партия, совет ва бошқа давлат органлари уларнинг Конституцияда белгилаб қўйилган ҳуқуқлари муҳофаза этилишини таъминлашга қодирлигига ишонч йўқола бошлади. Аслида барча регионларда маънавий психологик вазият мушкуллашди. Аҳоли ўртасида ўз ҳаёти ва хавфсизлиги учун ташвишланиш ва ҳавотирланиш кучайиб бормоқда. Месхети туркларигина эмас, республикада яшаётган аксарият аҳоли ҳам саросимага тушиб қолди. Турли миллатларга мансуб кишилар эҳтимол тутилган зўравонликдан муҳофаза этишларини талаб қилиб, партия ва совет органларига тез-тез мурожаат қилмоқдалар.

Юз берган вазият ташкилотчилик ва сиёсий ишнинг шакл ва усулларини тубдан ўзгартиришни талаб этади. Республикадаги барча партия комитетлари ҳозир аслида омма ўртасида қайтадан обрў ва ишонч қозонишга тўғри келаётган фавқулодда шароитда иш кўришнинг аччиқ, аммо зарур тажрибасини орттирмоқдалар.

Фарғона областидаги воқеаларга баҳо бериш билан бир қаторда илгарироқ Жумабозорда, Оқдарё, Ёзёвон, Пешку районларида, Тошкентдаги геология-разведка техникумининг ётоқхонасида бўлган можаролар ва ниҳоят, 19 март куни республика пойтахтида ижозатсиз ўтказилган митинг ҳам қайта таҳлил қилинмоқда.

Ҳозир барча область, шаҳар ва район партия комитетларида партия комитетларининг биринчи секретарлари раҳбарлигида штаблар тузилди. Бу штаблар месхети турклари ғуж яшаётган жойларда ишламоқда, маҳаллий дружиначилар ва интернационалист жангчилар кучлари билан жамоат тартибини сақлаш, шунингдек аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари, ҳар куни зарур бўладиган товарлар билан таъминлаш масалаларини ҳал этмоқдалар.

Областлар, шаҳарлар, районлар ва турли хўжаликлар раҳбарларининг, республика органлари вакилларининг аҳвол қалтис жойларда бўлишлари туфайли месхети турклари ва аҳолининг бошқа қисми паноҳимиз бор, деб ўйлаб хотиржам бўлмоқдалар, бу эса тийилиб туришнинг жиддий омили бўлиб хизмат қилмоқда.

Иғвогарона миш-мишлар ва уйдирмалар пайини қирқиш учун ҳозир республикада ташвиқот ва тарғибот ишлари ўтказилмоқда. Жуда обрўли, хизмати кўп сингган кишилар, олимлар, маданият арбоблари, партия, совет активлари, ветеранлар орасидан сиёсий ва тарғибот — ташвиқот группалари тузилди. Бу ишга руҳонийларнинг вакиллари, маҳалла комитетларининг, хотин-қизлар кенгашларининг активлари жалб этилди. Матбуот, радио ва телевидениедан фаол фойдаланилмоқда.

Барча область, шаҳар ва район газеталарида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва республика Министрлар Советининг Мурожаатномаси эълон қилинди. Съезд иштирокчиси бўлган СССР халқ депутатларининг мурожаатномаси, ветеранларнинг мурожаатномаси эълон қилинди, бу ҳужжатларда Фарғона областидаги биродаркушлик воқеаларининг моҳияти, бу воқеаларнинг муҳолифлик йўналиши Советларга қарши қаратилганлиги очиб ташланган, аҳоли ақл-идрок ва уюшқоқлик билан иш тутишга даъват этилган.

Аҳолининг тобора кўп қисми безориларнинг хуружларига фаол зарба бераётгани, улар ижтимоий фойдали меҳнатга киришгани партия комитетларининг сиёсий ва ташкилотчилик иши натижасидир. Шаҳар партия комитети уюштирган жамоатчилик кучлари безориларга қарши чиқиб, масалан, Қўқон шаҳрида талофотни анча камайтиришга муваффақ бўлинди. Марғилонда болаларни гаровга олиш хавфи пайдо бўлганида партия ташкилотларининг даъвати билан анчагина ишчилар, ёшлар, интернационалист жангчилар оёққа туриб, барча мактабгача тарбия болалар муассасаларини муҳофаза қилдилар.

Ҳозир партия комитетлари, совет органлари ва жамоат ташкилотлари СССР Ички ишлар министрлиги қўшинлари бўлинмаларининг фаол ёрдамида реал вазиятга мос тушадиган ёндашувларни топишга муваффақ бўлдилар. Бу эса вазиятни муайян даражада барқарорлаштиришга ва ҳозирги босқичда можаронинг республика бошқа регионларига тарқалишининг олдини олишга имкон берди.

Аммо шунга қарамасдан, айниқса Фарғона водийсида, Самарқанд, Сирдарё, Тошкент областларида ва бошқа областларда аҳвол кескин бўлиб турибди. Демак, биз ҳаммамиз вазиятни янада нормаллаштириш учун ҳам шошилинч, ҳам кенг миқёсли тадбирларнинг бутун комплексини амалга ошириш учун дарҳол киришишимиз зарур.

Хўш, нималар қилиш лозим?

Биринчи. Ҳукумат комиссияси партия, совет, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари, жамоат ташкилотлари билан биргаликда вазиятни нормаллаштириш, жамоат тартибини тўла тиклаш, Фарғона областида комендантлик соатини бекор қилиш учун шарт-шароитларни яратиш юзасидан узил-кесил тадбирларни амалга оширсин, буни бутун республикадаги ижтимоий-сиёсий вазиятни барқарорлаштиришнинг белгиловчи энг муҳим омили деб ҳисобласин.

Тергов ўтказишдаги, бундан буён ҳам айбдор шахсларни аниқлашдаги ҳар хил тўсиқларни истисно этиш, ишларни ўз вақтида судга ошириш, айбдор шахслар қандай жазо олганлигини ошкора айтиш керак.

Қисқа муддат ичида нормал меҳнат маромини тиклаш, транспорт, савдо, умумий овқатланиш, хизмат кўрсатиш соҳаси корхоналарининг барқарор ишлашини таъминлаш керак. Министрликлар, идоралар, маҳаллий Советларнинг ижроия комитетлари, касаба союз органлари одамлар тирикчилигини таъминлаш масалаларини аниқ-пухта назорат қилиб боришлари, кишиларга озиқ-овқат ва ҳар куни зарур бўладиган товарлар етказиб беришда озгина бўлса ҳам узилишларга йўл қўймасликлари зарур.

Етказилган зарарга холисона баҳо бериш ва унинг ўрнини қоплаш учун конкрет тадбирларни белгилаш, шу жумладан уй-жойни тиклашда, йўқолган мол-мулкнинг ўрнини қоплашда аҳолига ёрдам бериш юзасидан кўп иш қилиш керак. Ўқув полигонида турган, РСФСРнинг уч областига вақтинча яшаш учун кўчирилаётган кишиларга меҳр-андиша билан муомала қилинсин.

Иккинчи. Партия комитетлари, совет органлари, жамоат ташкилотлари республиканинг бошқа регионларида янги можаролар чиқиб кетишига йўл қўймаслик учун ташкилотчилик ва сиёсий характердаги барча зарур тадбирларни кўрсинлар. Бунинг учун шу яқин орада ҳамма ерда меҳнат коллективларининг йиғилишлари, гражданларнинг йиғинлари ўтказилсин, уларда юз бераётган воқеаларнинг моҳияти тушунтириб берилсин, барча ижтимоий кучларнинг жипслашувига, сабр-бардош ва осойишталикка даъват этилсин. Бу ишда барча партия, совет ва жамоат активларининг, барча кадрларимизнинг, ҳар бир коммунистнинг кенг кўламда ва масъулият билан қатнашуви таъминлансин.

Чимкент областига кетиб қолган барча кишиларга Тошкент областидаги уй-жойлари, қадрдон ерларига қайтиш лозимлигини уқтириш керак. Месхети турклари, камсонли бошқа миллатлар ғуж яшаётган жойларда ўзаро ишончни мустаҳкамлаш учун конкрет тадбирлар кўриш, маҳалла комитетлари, посёлка ва қишлоқ Советлари ҳузурида интернационализм комиссиялари ёки муроса группалари тузиш даркор, булар қалқиб чиқаётган баҳслар, турмуш можароларини тез кўриб чиқишлари, одамларни яраштириб қўйиш учун чоралар кўришлари мумкин бўлур эди.

Месхети турклари, қрим татарлар ва немислар орасида улар кўтариб чиқаётган масалаларни кўриб чиқиш учун СССР халқ депутатлари съезди СССР Олий Советининг Миллатлар Советига тегишли топшириқлар берилганлигини лўнда қилиб тушунтириш керак Айни вақтда бу муаммоларни бир лаҳзада ҳал этиб бўлмаслигини, ҳокимият органларига, тазйиқ кўрсатишга уринишлар, ультиматум тарзида талабларни олға суриш масалани холисона ва босиқлик билан ҳал этишга ёрдам бермаслигини, бунинг учун амалий вазият зарурлигини уқтириб, одамлар масаланинг моҳиятини тўғри тушуниб олишларига эришиш керак.

Ёшлар билан ишлашга алоҳида эътибор бериш, йигит-қизлар ижтимоий фойдали меҳнатини, айниқса истиқомат жойларида, шунингдек студентлар ва ишчиларнинг ётоқхоналарида мазмунли дам олишини ташкил этиш билан батафсил шуғулланиш керак. Ёшлар ножўя қадам қўймасликлари, уларнинг куч-ғайратини бунёдкорлик ишларига йўналтириш учун жамоатчи ташкилотлари, оила, мактаб, комсомол потенциалидан фойдаланиш керак.

Учинчидан. Бўлаётган воқеаларни аҳоли тўғри уқиб олишига эришиш шу куннинг энг муҳим вазифасидир. Ҳар хил иғвогарона, ваҳимали ва зарарли миш-мишлар, уйдирмалар ва иғволарнинг тарқалишига йўл қўймаслик учун аввало, матбуот, радио, телевидениенинг ишини қайта қуриш, унинг оператив ишлашига эришиш, эшиттиришлар, хабарлар ва мақолалар ҳар томонлама пухта ўйлаб ёзилишига, холис, ҳаққоний ва аниқ бўлишига, ваҳима ва эҳтиросларни қўзғашга йўл очмаслигига эришиш лозим. «Миш-мишлар ва ҳақиқат» махсус рубрикасини очиш, газеталар, телевидение кўрсатувлари ва радио эшиттиришларда, партия, совет ва ҳуқуқни муҳофаза этиш органлари ходимларининг, таниқли олимлар, маданият арбобларининг мунтазам чиқишларини ташкил этиш, обрўли одамлар билан бевосита учрашувлар уюштириш керак. Ана шу учрашувларда одамларни ҳаяжонга солиб турган масалаларга оператив тарзда батафсил жавоблар қайтариш мумкин бўлур эди. Барча кадрларимизнинг ва активларимизнинг меҳнат коллективларида ва истиқомат жойларида одамлар билан бевосита алоқаси мулоқоти ҳар қачонгидан кўра ҳам муҳимдир. Республика партия ташкилоти сайлаб қўйиладиган органларининг аъзолари бу ишда ибрат бўлишлари керак.

Тўртинчи. Биз ҳушёрликни сусайтирмаслигимиз лозим. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари партия ва совет органлари, жамоатчилик кучлари билан мустаҳкам алоқада, ишонтириш кучидан ҳам, қонун кучидан ҳам фойдаланиб, гражданларнинг хавфсизлиги ва осойишталигини таъминлаш учун барча ишларни қилишлари шарт.

Ва ниҳоят, **бешинчи.** Оператив вазифаларни бажарар эканмиз, истиқболдаги масалаларни назардан қочирмаслигимиз лозим. Экономикадаги турғунлик ҳолатларини бартараф этиш, молиявий аҳволни соғломлаштириш, устун социал вазифаларни амалга ошириш учун ажратилган вақт аслида тугади, содир бўлган воқеа ҳам буни яна бир карра кўрсатди. Ҳозир, республика социал-иқтисодий тараққиётини жадаллаштириш программаси лойиҳаси муҳокама қилинмоқда, шу лойиҳанинг асосий қоидалари хусусида аниқ мақсадга мўлжалланган ишни авж олдириш даркор.

Белгиланаётган тадбирлар номутаносибликни бартараф этишга, аҳолининг турмуш даражасини оширишга ва иш билан таъминлашни яхшилашга, пахта якка ҳокимлигига чек қўйишга, озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришни тубдан оширишга, меҳнаткашларни уй-жой, маиший хизматлар билан таъминланишини яхшилашга ҳақиқатан ҳам имкон беришини одамлар аниқ билиб олишлари керак. Улар программани амалга ошириш область, шаҳар, район, меҳнат коллективи учун нималар беришини ва шахсан ҳар бир одам программа қоғозда қолиб кетмай, амалга оширилиши учун нималар қилиши лозимлигини билиб олишлари керак. Лойиҳани жонкуярлик билан муҳокама қилишга, унга амалий таклифлар киритишга одамларни рағбатлантириш керак. Республика Министрлар Совети эса СССР Давлат план комитети ва бошқа идоралар билан биргаликда ҳозиргача келишиб олинган енгил ва қайта ишлаш саноати объектлари қурилиш муддатларини яқинроққа кўчириш масалаларини ҳал этиши керак.

Ўртоқлар!

Ўзбекистон партия ташкилоти активлари йиғилиши СССР Халқ депутатлари съезди тугашидан кейиноқ бўлмоқда, бу анжуманни биз инқилобий анжуман дейишимиз мумкин. Съезд бутун жамиятимизни демократиялаш ва қайта қуриш жараёнлари муқаррар изга тушганини кўрсатди. Совет кишилари ва жаҳон аҳли яхшиликка бўлган умидни, барқарорлик ва келажакдаги фаровонликни ана шу жараёнлар билан боғламоқда. Халқаро вазиятни соғломлаштириш жараёнлари юксалмоқда, Шарқ билан Ғарб ўртасидаги мулоқот теранлашмоқда. КПСС Марказий Комитети Бош секретари, СССР Олий Совети Раиси М. С. Горбачевнинг Хитой Халқ Республикаси ва Германия Федератив Республикасига ташрифи шундан далолат бериб турибди.

Ана шундай вазиятда қайта қуришга, янгиланишга, демократиялашга путур етказадиган ҳар қандай хулқ-атвор, хатти-ҳаракатлар ва воқеалар фақат совет кишиларида эмас, бутун дунёда умидсизлик кўринишларини келтириб чиқаради, мутлақо асосланган таҳлика туғдиради. Айниқса, бу одамларнинг бошига кулфат тушиши, уларнинг нобуд бўлишига олиб келса ана шундай бўлади.

Республикамиз тарихида анчагина оғир вазиятлар бўлган эди. Аммо, партия ташкилоти ҳамиша ана шундай вазиятларга тўғри баҳо бериш, бундай вазиятларни собитқадамлик ва қатъият билан бартараф этиш учун ўзида куч-қувват топа билди. Аминманки, ҳозиргидек ниҳоятда мураккаб вазиятда ҳам коммунистлар олдимизда турган масъулиятли вазифаларни бутун оғирлиги билан ўз зиммаларига олишга ва барча соғлом кучларни ўз атрофларига жипслаштириб, уларнинг бажарилишига эришишга қодирдирлар.

Ўзбекистон меҳнаткашлари бутун совет халқи ҳозир биздан шуни кутиб турибди.

Ягона сиёсий кун

Қайта қуришнинг муҳим босқичи

Ўзбекистонда 16 июнда бўлиб ўтган ягона сиёсий кун СССР халқ депутатлари съездининг якунларига бағишланди.

Съездда турли мавзуларни эркин ва очиқчасига муҳокама қилиш, жамиятимизда амалга оширилаётган жараёнларга доир позицияларни, нуқтаи назарларни қиёслаш, бутун халққа ишларнинг аҳволини таҳлил қилиб, реал вазият тўғрисида тасаввурга эга бўлиш имкони берилди. Фикрларнинг хилма-хиллиги принципи совет сиёсий системаси доирасида, демократиялаш ва ошкоралик йўлида социал-иқтисодий ривожланишни жадаллаштириш юзасидан зарур ечимларни коллектив тарзда излаш учун жуда катта имкониятлар очмоқда.

Партия, совет, хўжалик ходимлари меҳнат коллективлари олдида сўзлаб, республика олдида турган ўткир муаммоларни кўтариб чиқдилар. Бозорни саноат моллари ва озиқ-овқат маҳсулотлари билан тўлдириш, социал, маиший муаммоларни ҳал қилиш — кечиктириб бўлмайдиган вазифалардир. Бу соҳада ҳам ҳар бир киши, меҳнат коллективи ишлаб чиқаришнинг соҳиби мавқеини реал тарзда эгаллаши муҳимдир. Аграр сиёсат, уй-жой қурилиши, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ҳамда бошқа жуда кўп масалаларни ҳал этишда халқ депутатлари маҳаллий Советлари муҳим ўрин тутади. Жойларда Совет ҳокимиятининг қанчалик таъсирчан ва нуфузли бўлиши ана шунга боғлиқ.

Съездда миллатлараро муносабатлар муаммоси кўндаланг бўлди. Ҳозирги пайтда сиёсий, социал, иқтисодий реаллик шундайки, Ватанимиз халқлари бирлигига путур етиши кулфатга олиб бориши мумкин. Бир қанча регионларда ана шундай кулфат жунбуши пайдо бўлди. Фарғона областидаги фожиали воқеалар миллатлараро масалаларни ҳал қилишни ўз ҳолига ташлаб қўйиш мумкин эмаслигини, вазиятни аниқ билиб бориш, одамларни гиж-гижлаётган, қуролни, охирги усулларни ишга солаётган кишиларнинг хатти-ҳаракатларига қатъий чек қўйиш зарурлигини кўрсатди. Ҳар бир жиноят қонунга мувофиқ жазоланиши керак. 15 июнда Тошкентда бўлиб ўтган республика активлари йиғилишида Ўзбекистон коммунистларининг, меҳнаткашларининг умумий хонадонимизда тинчлик ва осойишталик ўрнатиш учун барча зарур ишларни қилишга қатъий аҳд қилганликлари тўғрисида гапирилди.

Ягона сиёсий кунда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлар, Ўзбекистон Компартияси ревизия комиссиясининг аъзолари, область, шаҳар, район партия комитетларининг секретарлари, сайлаб қўйиладиган партия органларининг аъзолари, совет ва жамоат ташкилотларининг, республика министрликлари ва идораларининг раҳбарлари коллективлар олдида сўзга чиқдилар.

Ягона сиёсий кунда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети Бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлар иштирок этдилар.

(ЎзТАГ).

ЖУРНАЛИСТЛАР СОЮЗИНИНГ ПЛЕНУМИ

16 июнь куни Тошкентда Ўзбекистон Журналистлар союзи правлениеси ва Тошкент шаҳар журналистлар ташкилотининг қўшма пленуми бўлди.

Пленум қатнашчилари қайта қуриш шароитида журналистлар бошланғич ташкилотларининг вазифаларини кўриб чиқдилар. Ўзбекистон Журналистлар союзи правлениесининг раиси А. Ғ. Мухторов докладида ва нутқларда кўпгина бошланғич ташкилотлар редакция коллективлари фаолиятини яхшилаш, уларда ижодий муҳитни яратиш, журналистларнинг ғоявий-назарий ва касб маҳорати даражасини ошириш борасида муайян тажриба тўпланганлиги таъкидланди. Шу билан бирга қайта қуриш ўртага қўйган вазифаларга мувофиқ уларнинг фаолиятини жиддий равишда яхшилаш талаб қилинди.

Муҳокама қилинган масала юзасидан қарор қабул қилинди.

Ташкилий масала кўриб чиқилди. «Правда Востока» газетасининг редактори Р. А. Сафаров Ўзбекистон Журналистлар союзи правлениеси раисининг биринчи ўринбосари қилиб сайланди.

(ЎзТАГ).

• ДЎСТЛИК, ҲАМЖИҲАТЛИК — ТУРМУШ ТАРЗИМИЗ •

✦ Кейинги пайтларда Фарғона водийсида содир бўлган воқеалар ҳамон жамоатчилик диққат марказида турибди. Хунрезликлар, безориликлар ва нотинчликка нима сабаб бўлди. Мазкур воқеалар ҳақида аҳоли ўртасида ҳар хил, бир-бирига ўхшамаган хабарлар тарқалмоқда. Редакциямизда бўлган давра суҳбатида ана шу воқеалар ва уларни келтириб чиқарган муаммолар хусусида фикр юритилди. Давра суҳбатида Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиклари И. Искандаров, М. В. Муҳаммаджонов, медицина фанлари доктори, профессор Ш. Хўжаев, фалсафа фанлари доктори, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган фан арбоби, профессор Ҳ. Пўлатов, турк адибаси Сиддиқа Аъзамова, фалсафа фанлари кандидати, доцент Л. Яҳёева иштирок этишди. Қуйида суҳбатнинг қисқача мазмунини баён этамиз.

«СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ» ДАВРА СУҲБАТИ

БОСИҚЛИК, АҚЛ-ИДРОК — ЯХШИ МАСЛАҲАТЧИ

ТАРТИБСИЗЛИКЛАРНИ КЕЛТИРИБ ЧИҚАРГАН САБАБЛАР АТРОФИДА ЎЙЛАР

М. Муҳаммаджонов: — Фарғонада содир бўлган воқеа-ҳодисаларга ақлим бовар қилмайди. Наҳотки, водийликлар ўз юртдошлари, қардошларига қўл кўтаришса? Ишонгинг келмайди. Ахир, мен уларни яхши биламан. Шу заминда туғилиб вояга етдим, шу элнинг фарзандиман. Эсимда, уруш йиллари сўнгги парча нонини, ширин сўзини эвакуация қилинган минглаб кишилардан дариғ тутмаган эди. Кўзида ёши, дилида армони билан юртидан қувғин бўлган месхети туркларига ҳам уйининг тўрини бўшатиб берган менинг юртдошларим эди-ку.

Сабабсиз оқибат бўлмайди. Кўнгли бузуқлар ёмон ниятларига етиш, халқлар ўртасига нифоқ солиш учун ҳаётимиздаги айрим камчиликлар, социал ва иқтисодий соҳада сўнгги 20—30 йилларда йўл қўйилган нуқсонлардан фойдаланишмоқда. Бундай камчиликлар эса ҳаётимизда кам эмас. Хўш улар нималардан иборат? Бу биринчидан, партиянинг Озиқ-овқат программаси қониқарли бажарилмаётганида кўринади. Эл дастурхонини ноз-неъматга тўкин қилиш учун, аввало, пахтанинг якка ҳокимлигига қатъий чек қўйиш, алмашлаб экишни илмий асосларга кўчириш, боғроғларни кўпайтириш, қишлоқ аҳлининг шахсий томорқаларини кенгайтириш, деҳқонларнинг яшашлари, меҳнат қилишлари учун шароит яратиб бериш зарур. Пахтанинг харид нархини ошириш масаласи ҳал этилаётганини деҳқонлар мамнуният билан кутиб олдилар.

С. Аъзамова: Икки ўртадаги можаро сабаблари анча мураккаб. Турк миллати, очиғини айтиш керак, баъзан камайтириб кўрсатилди, баъзан миллат сифатида тан олинмади. Миллатнинг ривожланиши учун шароит бўлмади. Шунинг учун улардан санъаткорлар, ёзувчилар, арбоблар кам етишиб чиқди.

Гуржистонда минг йиллик тарихга эга бўла туриб, она юртларида яшай олмадилар. Нима учун уларга автономия берилмади? Уларни бутун бир тарихидан, маданиятидан ажратиб қўйишди.

Ҳ. Пўлатов: Очиғини айтиш керак. Турк халқининг ўз юртларидан кўчириб юборилиши социал адолат принципларининг қўпол равишда бузилиши бўлган эди. Масалага кенгроқ қараш лозим. Месхети турклари Ўзбекистонда яшаб кам бўлмади. Лекин ўзбек халқининг дарди ҳам уларникидан кам эмас. Мактабни битирган ёш йигит-қизларнинг қанча-дан-қанчаси ишсиз. Улар иш тополмаса, бу нима деган гап? Афғонистонда хизмат қилиб келса-ю, ўзи туғилиб ўсган қишлоғида меҳнат қилолмаса. Шу маънoларда юз берган салбий ҳодисаларнинг илдизи ҳозир айтилаётган гаплардан анча чуқурроқдир.

Л. Яҳёева: Кейинги ўн йилликларда тўпланиб қолган муаммоларнинг қайси бирини гапирасиз. Улар шу даражада чигаллашиб кетдики, нафақат социал-иқтисодий тараққиётимизда, балки онгда, қалбда оғир из қолдирди. Болаларимиз ўз вақтида ўқиёлмаса, пахта азобидан касалманд бўлса, ёш-ёш оналаримиз дардчил бўлса. Биз уларнинг ҳаммасини ўтмиш хатоси деб келдик. Бу хатоликлар юракларга дард бўлиб санчилди. Ниҳоят, ана шундай фожиаларни келтириб чиқарди, деб ўйлайман.

С. Аъзамова: Сталинизм даврининг жабрини майда халқларчалик ҳеч ким кўрмаган. Киши учун ҳар қандай жазодан ҳам она юртидан жудо қилишдек оғир жазо бўлмаса керак. Ана шу фожиаларнинг ва ҳаётимиздаги нуқсонларнинг ҳаммаси бир бўлиб, Лаълихон айтганингиздек, мана бугун ҳаммамизнинг бошимизни гангитиб қўйди.

И. Искандаров: — Мен содир бўлган ана шу бебошликлар гувоҳи бўлдим. Биз ҳукумат комиссияси аъзолари Қувасойдаги воқеаларни кўргани бордик. Ўзбекистон ССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари П. Абдураҳмонов, маҳаллий саноат министри Ў. Исмоилов, адабиётшунос олим Азиз Қаюмов бирга бўлдик. Содир бўлган воқеадан бир кун кейин бордик. У ерда ўзбек, тожик, турк, татар ва бошқа миллат вакиллари яшашади. Можародан сўнг икки миллат вакилларини яраштириш керак эди. Соат 7 ларда шаҳарнинг марказий майдонига ўзбеклар, кейин турклар келишди. Шу ерда очиқойдин гаплашишди.

Маълум бўлишича (менинг фикрим шундай) турклар ҳар қандай бўлса ҳам ўз юртига қайтиш ниятида эканлар. Бу ҳақда жуда кўп идораларга, марказга ёзишган, мурожаат қилишган. Бироқ натижа бўлмаган. Уларнинг ариза ва шикоятлари инобатсиз қолаверган. Шундан сўнг асаббузарлик қилиб, икки миллат ўртасида келишмовчилик келтириб чиқариб, кўчиб кетиш мақсадида бўлишган. Осланов деган мактаб директорининг гапларига қараганда, ўзаро низо ана шу тарзда вужудга келган. Марғилон, Тошлоқ, Фарғона ва Қўқонда юз берган воқеалар Қувасойдаги ишларнинг давоми.

СССР халқ депутатлари съездида «Ўзбеклар иши»га чек қўйилган бир пайтда бу воқеалар жуда хунук бўлди. Бизнинг бўлашиб оладиган, талашадиган нарсамиз йўқ. Ҳар ким ўз меҳнати билан кун кўради. Меҳнати билан оиласини боқади. Лекин бир-икки жанжалкашнинг ишини у ёки бу миллатга ёпиштирмаслик керак.

С. Аъзамова: Менинг фикрим шундай: жанжал чиқарганларнинг миллати йўқ. Уларнинг миллати — жиноятчи? Икки миллат ўртасига нифоқ солганларни жазолаш керак.

Ш. Хўжаев: Мана, Ҳайдар Пўлатович ўтмишда йўл қўйилган нуқсонлар ҳақида гапирдилар, мен қўшиламан. Мамлакат қонунсизлик, буйруқбозлик таъсирида касалманд бўлди. Сталинизм даврининг жароҳати бу. Энди биз ўзбекнинг ҳам, туркнинг ҳам дардига малҳам бўлайлик.

Масаланинг илдизини чуқурроқ ўрганиш керак. Маҳаллий партия ва совет раҳбарлари ёмон ишлашяпти. Улар расмиятчилик қилишяпти. Халқимизга кучли идеология керак. Юз берган фожиалар бизнинг бу борадаги камчилигимиз. Шоирларимиз 70 йил мобайнида дўстликни куйлашди, аммо ҳаётнинг ичига киришолмади, халқнинг дардини эшитишмади. Мен улардан хафаман.

Болгарияда юрганимда вабо тарқалган бир пайтда Туркияга чақириб қолишди. Улар ўзбекларни жуда ҳурмат қилишади. Нозим Ҳикматнинг тўлиб-тошиб, ҳаяжон билан ўзбеклар ҳақида гапирганини мен унутмайман.

Сиддиқахон, синглим, сизнинг дардингизни тушунаман. Халқ қанча кичик бўлса, миллий ғурур шунча катта бўлади. Мен ҳамдардлигимни билдираман. Меҳр-шафқат жамиятининг раиси сифатида жабрланганларга нафақат жамият маблағидан, ўз ҳисобимдан, оилам ҳисобидан маблағ ажратишга тайёрман.

И. Искандаров: Бекор аҳолини иш билан таъминлаш чораларини кўриб чиқиш керак. Бу ҳар икки миллат учун манфаатли. Мазкур масалани қарийб 20 йилдан бери ўрганаман ва турли жойларда гапираман. Катта корхоналар бизга керак эмас. Кичик-кичик филиалларни кўпайтириш керак.

2010 йилга бориб республикада аҳоли сони тахминан 32 миллионга етади. Ҳозирдан тайёргарлик кўриш керак. Иш билан таъминланиш кескин масала бўлиб қолмасин.

Ҳ. Пўлатов: Ривожланишни такомиллаштиришда хатоликка йўл қўймаслик керак. Бунинг учун бугунги масалага миллатчилик деб қаралмаслигимиз лозим. Булар социал-иқтисодий муаммоларнинг кескинлашиб қолганидан чиққан. Шошма-шошарлик билан иш кўриш, маҳаллий эҳтиёжларни ҳисобга олмаслик, ҳар бир регион талабларини ўрганмай ҳукм чиқариш оқибати бу. Турк халқига ҳам миллий, ҳам маъмурий территория ажратиш адолатни тиклаш бўлур эди. СССР халқ депутатлари съезди рост гапиришни, тўғри талабларни бўямай кўрсатишни ўргатди. Нима учун тарихий ҳақиқат тикланмаслиги керак? Грузияда туркларнинг қонуний жойи бор-ку!

С. Аъзамова: Албатта, тўғри фикр бу. Биз ўзимизнинг еримизга — она еримизга эга бўлайлик. Тарихимизни тиклайлик.

И. Искандаров: Ана шунда туркларнинг бир бутун маданияти ва тили ривожланиш йўлига тушади.

Ҳ. Пўлатов: Ҳозирги юз берган воқеаларни ахлоқий, ҳуқуқий, сиёсий жиҳатдан қоралаш керак ва жиноятчилар қилмишига яраша жазоланиши зарур.

Л. Яҳёева: Бўлиб ўтган воқеа ўзбек учун ҳам, турк учун ҳам, умуман бутун мамлакат учун оғир фожиа.

Ш. Хўжаев: Бу ҳамма учун сабоқ бўлиши керак.

Л. Яҳёева: 1987 йилда социалогик тадқиқот ўтказган эдим, Фарғонада анчагина аҳоли ишсиз. Кучга тўлган, ғайратли йигитлар бекор юришибди. Оила боқишолмайди. Бу воқеа илдизи турмушнинг оғирлигига бориб тақалади, деб тўғри таъкидланди давра суҳбатида.

Гидролиз заводи ва Янги Қўқон химия заводи нотўғри қурилган. Шунга қарамай, 40—50 процент ишчи кучи четдан олиб келинган. Завод атрофидаги аҳоли пунктида эса ишсизлар сони тобора кўпаймоқда.

М. Муҳаммаджонов: Айниқса қишлоқ жойларда истиқомат қилаётганларнинг аксарияти тузукроқ иш билан таъмин этилмаган. Шунга кўра турмушлари ночор. Жойлардаги партия ва совет органлари бунинг олдини олиш чорасини кўришлари керак эди.

Фарғона областидаги кўплаб саноат корхоналарининг кишилар саломатлигига рахна солаётгани ҳақида кўпдан буён турли йиғинларда гапирилмоқда. Аммо етарли даражада ўзгариш бўлгани йўқ. Оқибатда унумдор тупроқ ишдан чиқа бошлади. Ҳавога, сувга зарар етяпти. Бу ва шу каби қатор муаммолар борки, улар ўз вақтида ҳал этилмаётгани учун қайта қуришга тўсқинлик қиляпти, кишилар ўртасида норозилик туғдиряпти. Аммо камчилик ва нуқсонларга нисбатан ўз муносабатини билдириш учун жанжал, тўполон қилиш асло шарт эмас. Беҳуда қонлар тўкилишига, болаларнинг чинқиришига, оналарнинг фарёдига сабабчи бўлган кишиларнинг қилмишини ҳеч ким, ҳеч қачон кечирмайди.

С. Аъзамова: Иккала халқ ҳам меҳнаткаш, ҳамиятли халқ. Ҳозир юз берган хатоликларнинг жабрини тортяпмиз. Мен 44-йилдан бери ўзбек тилида гапираман, ижод қиламан. Эрим ўзбек. Болаларим ўзбек. Келиним, невараларим ўзбек. Бармоғимнинг бирини тишласам, бошқаси оғрийди. Ҳар икки миллат ҳам мен учун она. Етимликда ўсдим, ўзбек халқи мени вояга етказди. Энди шу заминда қон тўкилмасин, анъаналаримизни бузмайлик, демоқчиман.

М. Муҳаммаджонов: Ҳамюртларим, ота-боболаримизнинг муқаддас анъаналарини унутмайлик. Эҳтиросларни жиловланг. Аждодларимизнинг қутлуғ руҳига шак келтирмаслик лозим.

Давра суҳбатида юз берган нохуш воқеаларни келтириб чиқарган сабаблар атрофида қисман фикр юритилди. Бироқ улар вақти соати билан тўла-тўкис чуқур таҳлилни талаб этади. Тўпланган муаммоларни босиқлик билан, ақл-идрок билан ва бир ёқадан бош чиқариб, бир оила фарзандларидек меҳнат қилиб, бартараф этиш лозим. Масаланинг мураккаб томонларини эса партия ва ҳукуматимиз ҳал қилиб беришига ишончимиз комил.

Суҳбатни М. ЖАЛОЛОВ ва Н. ЖЎРАЕВ ёзиб олди.

ҚАРДОШЛИККА ЗАВОЛ ЕТМАСИН

Фарғонада юз берган бебошликлар тўғрисидаги хабарларни янгийўллик турклар нохуш қарши олишди. Бунинг устига ваҳимали миш-мишлар уларни саросимага солиб қўйди. Натижа кутилмаган вазиятни вужудга келтирди. Райондаги «Интернационал» колхози, Энгельс номли совхоз ва бошқа хўжаликларда меҳнат қилаётган юзлаб турклар ўз жойларини тарк эта бошладилар.

Хўш, нега шундай бўлди! Ахир, уларни ҳеч ким сўнгги чорани кўришга мажбур қилмади-ку! Ёки улар камситилдими, иззат-нафси поймол қилиндими! Ё чиқиштирмасликка ўхшаш ҳатти-ҳаракатларга йўл қўйилдими! Асло! Бундай ҳолни одамлар ҳатто тушида ҳам тасаввур қилгани йўқ. Узоқ йиллар мобайнидаги дўстлик, оға-инилик, тил, одат, расм-русумлардаги яқинлик, ризқ-рўзининг ўртадалиги ва энг муҳими — мақсаднинг бирлиги бундай тасаввурни батамом йўққа чиқарарди. Унда нега кўчишяпти! Нима, улар республика партия-ҳукумати, жамоат тартибини сақлаш органлари кўраётган шошилинч чоралардан хабардор эмасмидилар! Хабардор эдилар. Бироқ ирода мишмишлардан устун даражада қўйилмаганидан парокандалик юз берди.

Месхети туркларини иложи борича ўзи яшаб турган жойларида қолдиришга бўлган уринишлар баъзан натижа бермади. Шунга қарамасдан уларни шошилинч ниятларидан қайтариш, меҳнат маромини сақлаб қолиш, барча масалаларни ақл-идрок билан ҳал этиш юзасидан партия, совет ташкилотлари, колхозлар-совхозлар раҳбарлари, фаоллар анча иш қилдилар. Аҳоли ўртасида тушунтириш ишлари олиб борувчи штаблар тузилди. Бундай штаблар областнинг турклар яшайдиган барча қисмларида кеча-ю кундуз ишлаб турибди.

Юқорида штаб аъзоларидан бир групласи Янгийўл шаҳар партия комитетида мажлисда.

Пастда эса районнинг Навоий номли совхозида ташкил этилган кўнгилли дружиначилар: (чапдан) электрчи А. Жўлдибоев, қишлоқ Совети раиси И. Аҳмедов, хўжалик партия ташкилоти секретари Х. Норхўжаев ва совхоз агрономи О. Тойжонов ўртоқлар кечиктириб бўлмайдиган ишлар юзасидан маслаҳатлашмоқдалар.

М. НАЗАРОВ суратлари.

ЖИМ ТУРОЛМАДИМ

Неча кундирки, кўзимга уйқу келмайди, қўлим ишга бормайди. Бунга Қўқонда содир бўлган, ақл бовар қилмайдиган воқеалар сабабчи. Ҳозир етти ёшдан етмиш ёшгача — ҳаманинг нигоҳи Қўқонда, Фарғона водийсида. Қани энди бу низолар, бегуноҳ одамларни мусибатга солиш туш бўлиб қолса... Ахир бир пайтлар маданият ва фан ўчоғи бўлган Қўқон ёшларига, унинг кўп миллатли меҳмондўст ота-боболари айрим набираларига нима бўлди экан, дея ёқа ушлайсан.

Мен Қўқон даҳшатларини эшитганимдан бери ўзимга келолмайман. Мен билан бир мактабда, бир партада ўтириб таълим олган месхети турк дўстларим кўз олдимга келади. Улар биз билан 3-ўрта мактабда бор-йўғи икки йил бирга ўқишди, холос. Бироқ шу қисқа муддат ичида ҳаммамиз дўстлашиб, қадрдонлашиб кетдик. Мактабни битирганимизга ҳам кўп йил бўлди. Лекин улар билан ора-чора учрашиб, ёшлик дамларимизни эслашиб турамиз. Ўзбеклар ва турклар қариндош-уруғ, қуда-анда бўлиб кетишган, давраларда бир-бирларини ажратиш қийин эди. Энди эса... ишонгинг келмайди.

Қўқон воқеасини эшитганимдан сўнг месхети турк миллатига мансуб қадрдон оғайниларимни, уларнинг оилаларини эсладим. Мен юртдошларимни азалий қардошлик, оға-инichилик ҳурмати иттифоқликка чақираман. Қадрдонлар, туғишганлар жаҳолатга эрк берманг, дўстлик ҳамжиҳатликни қадрлайлик.

М. ТИЛЛАЕВ,
журналист.

СССР — УМУМИЙ ХОНАДОНИМИЗ

ЭНГ МУҲИМИ — ЭЗГУЛИК

Фарғона областида жанжалкашларнинг хуружлари авж олган бир пайтда Каттақўрғон медицина ходимлари коллективи месхети туркларидан Ислом Исмоиловни шаҳар касалхонаси бош врачи қилиб сайлади.

Энди Ислом Исмоилович қарамоғида соғлиқни сақлаш муассасаларининг кенг шохобчаси бор. Уларнинг орасида шаҳар касалхонаси ва туғруқхона, юқумли касалликлар шифохонаси ва Ингичка медицина-санитария қисми, санитария-профилактика хизмати ва қон қуйиш станцияси, поликлиникалар ва бир қанча бошқа муассасалар бор.

Ислом Исмоиловнинг энг асосий маънавий фазилати — унинг ҳаммага яхшиликни раво кўришидир, — деди врач М. Ҳасанова.

Ислом Исмоилович учун овоз берган кишилар — медицина ходимларининг учдан икки қисми ана шундай фикрда бўлса керак. Уларнинг орасида ўзбеклар ва руслар, яҳудийлар ва тожиклар, бошқа миллат вакиллари бор.

Мен Ислом Исмоиловдан унинг программаси ҳақида сўрадим.

— Мен врачман, ҳамиша врач бўлиб қоламан, — деди у сира ўйламай, — ташкилотчилик ишлари, бошқа вазифалар қанчалик кўп бўлмасин, мен биринчи навбатда шифокорман, бинобарин беморлар учун энг яхши шарт-шароит яратишни ўзим учун ҳам, бутун коллектив учун ҳам асосий вазифа деб биламан.

Энг аввало беморлар учун шароит яратиш керак. «Энг яхши шарт-шароит» деганда мен медицина муассасаларининг диагностика ва даволаш асбоб-ускуналари ва дори-дармонлар билан таъминланишини тушунаман.

Менинг программамда диагностика маркази, болалар онкология бўлими, шунингдек районлараро диагностика бўлими ташкил этиш кўзда тутилган. Уларда ишловчи мутахассислар (бизда юқори малакали мутахассислар бор) Иштихон, Пайариқ ҳамда яқин атрофдаги бошқа районларнинг қишлоқ меҳнатчиларига тиббий ёрдам кўрсатишлари мумкин.

Ислом Исмоилович даволаш учун ҳақ тўлашни жорий этишга қарши. Ҳозир газета ва журналларда ана шундай ҳақ тўлаш тўғрисида кўп ёзилмоқда. Бундай тартибни у социал адолатсизлик белгиси деб ҳисоблайди.

Бош врач Фарғона водийсидаги миллатлараро тўқнашувларга муносабати ҳақидаги саволга лўнда жавоб қилди:

— Мен бир умр ўзбек халқи орасида яшаяпман. Миллий нифоқ кўринишларига ёки менга бошқа миллат вакили сифатида салбий муносабатга сира дуч келган эмасман. Жанжалкашларнинг хуружлари халқнинг ҳақиқий кайфиятларини акс эттирмайди.

Бу гапларнинг тўғрилигига Ислом Исмоиловичнинг ўзбек ҳамкасблари яширин овоз бериши натижасида раҳбарликка сайланганлиги ҳам далил бўла олади.

Ю. БОНДАРЕНКО,
ЎзТАГ мухбири.

• Республиканинг социал-иқтисодий ривожлантириш программаси лойиҳаси — умумхалқ муҳокамасида

Режа аниқ бўлса, ечим енгил кечади

● Яқинда матбуотда туб структура силжишлари, ишлаб чиқариш имкониятларининг самарадорлигини ошириш, бошқарув ва хўжалик юритишнинг замонавий усулларини жорий этиш асосида 1991—1995 йилларда Ўзбекистон ССРни социал-иқтисодий ривожлантиришни жадаллаштириш ва республика аҳолисининг фаровонлигини юксалтириш Программаси лойиҳаси эълон қилинди. Катта аҳамиятга эга бўлган бу муҳим ҳужжатни маъқуллаш билан бир қаторда, айрим фикр ва мулоҳазаларимни ҳам айтиб ўтмоқчиман.

БИРИНЧИДАН, республикамизнинг тутган социал-иқтисодий ўрнини ва унинг келажагини талқин қилишда, албатта, иттифоқ министрлигига, яъни тўғридан-тўғри марказга бўйсунадиган корхоналар экономикасини Ўзбекистон бюджетининг ажралмас қисми сифатида бирга қўшиб кўрсатиш мақсадга мувофиқдир. Бу масала олтин, газ, самолётсозлик ва ҳоказоларни ишлаб чиқаришга тааллуқлидир.

Аҳолисининг кўплиги, зич яшашлиги, ўсиш суръатининг юқорилиги, иш билан таъминланиш даражаси ва бошқа социал масалаларни муҳокама қилаётганимизда, келажагини аниқлаётганимизда республикада яшаётган халқ ҳақида фикр юритилади. Республикамиз ишлаб чиқариш потенциали, маҳсулот ҳажми, миллий даромади, меҳнат унумдорлиги, шу каби кўрсаткичлар бўйича мамлакат экономикасида тутган ўрнини ҳисоблаётганда эса республикамиздаги олтинни қайта ишлаш, самолётсозлик каби марказга тўғридан-тўғри бўйсунувчи катта-катта корхоналар, бирлашмалар кўрсаткичларини инобатга олмасдан ҳисоб-китоб юритамиз. Бу фикр, фақат марказий органларга тегишли бўлмай, республика планлаштириш, статистика ва бошқа ташкилотларга ҳам тааллуқлидир.

Ўзбекистон қанча ва қайси маҳсулотларни бошқа иттифоқдош республикаларга, чет мамлакатларга юборади, четдан нималарни қанча миқдорда олишини одамлар билгани маъқул.

Иккинчидан, гап халқ фаровонлигини ошириш устида борар экан, озиқ-овқат, айниқса, чорвачилик маҳсулотлари ишлаб чиқаришни, яна бир марта танқидий кўриб чиққан маъқул. Ўзбекистон аҳолиси жон бошига гўшт, сут маҳсулотларини умумиттифоқ ўртача кўрсаткичидан икки марта ва ундан ҳам кам истеъмол қилади. Магазинларда гўшт деярли йўқ, колхоз бозорларида эса унинг нархи тобора ошиб бормоқда.

Лойиҳада кўрсатилгандек, колхоз ва совхозларда гўшт ишлаб чиқариш 1,4 марта, сут эса 1,6 марта кўпаядиган бўлса, халқимиз фаровонлигини оширишда ўзгариш жуда кам бўлади. Чунки ҳозир ҳар бир киши ҳисобига 28—30 килограмм гўшт истеъмол қилинаётир, унинг деярли 20 килограмми республикамизда етиштирилмоқда. Жами гўштнинг қарийб ярми колхоз, совхоз ва бошқа давлат корхоналарида ишлаб чиқарилмоқда, қолган ярми эса шахсий томорқа хўжалигига тўғри келаётир. Бошқача қилиб айтганда, 1995 йилга бориб, бизнинг ҳисобимиз бўйича, колхоз, совхозлар ҳисобига гўшт таъминоти аҳоли жон бошига 4-5 килограммга кўпаяр экан. Агар аҳоли сони ортишини ҳисобга олсак ундан ҳам кам бўлади. Балки, мамлакатимизда ташкил этилган меҳнат тақсимотига кўра, республикамиз қишлоқ хўжалиги пахтачиликка, пиллачиликка, қоракўлчиликка ихтисослашганини ҳисобга олиб, яна бир марта бошқа республикалардан гўшт, сут ва бошқа маҳсулотларини олиш кўпаяр. Балки шахсий хўжаликни ривожлантириш ҳисобига бу маҳсулотлар ҳажми оширилар. Бу тўғридаги фикрлар лойиҳада албатта ўз ифодасини топган бўлиши керак.

Учинчидан, негадир лойиҳада томорқа хўжалигининг бугуни ва келажаги тўғрисида бирон-бир фикр айтилмаган, Ўзбекистон Давлат статистика комитетининг маълумотларига кўра 4,2 процент экинзор ва кўп йиллик мева ва узумзорга эга бўлган томорқа хўжалиги республика қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг қарийб 24 процентини бераётир. Республикамиздаги барча категориядаги хўжаликларда ишлаб чиқарилаётган гўшт ва сабзавотнинг қарийб ярми, сутнинг учдан икки, картошка, тухум ва жуннинг учдан бир бўлаги шахсий секторга тўғри келаётир. Бизнингча шахсий томорқа хўжалиги имконияти лойиҳада алоҳида батафсил ёритилишга муҳтож. М. С. Горбачев агросаноат ходимлари билан бўлган учрашувда: «Биз эса ҳамма нарсани секторга ажратишга кўникиб қолганмиз... ана шу ғовларнинг ҳаммасини олиб ташлаш керак. Еримиз битта, яхлит, фақат у турлича мулк, бири — колхозда, бошқаси — совхозда, учинчиси шахсий фойдаланиш учун бериб қўйилган. Ахир бу битта ер, умумхалқ мулки-ку. Айтиш мумкин, бу соҳада иқтисодий, ҳуқуқий муносабатлар лозим» деб жуда тўғри таъкидлагани фикримизнинг исботидир.

Тўртинчидан, республикамиз территориясида икки минг йиллардан зиёд даврдан бери халқ хўжалигимизга энг керакли бўлган хом ашё — пилла етиштирилиб келинмоқда. Пилла хом ашёсининг қўлланиш ҳажми мамлакатда йилдан-йилга кенгайиб бораётгани ҳаммага маълум. У тўқимачилик, авиация, космонавтика, мудофаа ва саноатнинг бошқа тармоқларида ишлатилаётир. Пилла ишлаб чиқариш ўтган йили 35 минг тоннадан ошиб кетди ёки 1960 йилга нисбатан икки баробардан зиёд ошди. Ҳозир республикамиз мамлакатдаги пилланинг учдан икки қисмини етиштириб бермоқда. Аммо қимматли хом ашёни етиштириш ва давлатга сотиш билан боғлиқ бўлган қийинчилик ва муаммоларни асосан пиллакорлар, колхоз, совхоз раҳбарлари биладилар. Ҳозирги кунда етиштирилаётган ҳосилнинг 97 фоизи қишлоқ аҳолисининг асосий ва ёрдамчи биноларида етиштирилади. Натижада қарийб олти юз минг оила бир ой мобайнида социал қийинчиликларни бошдан кечиришга мажбур бўлаётир. Қишлоқ маданияти ошиб борган сари қуртни хонадонларга тарқатиш оғирлашиб бормоқда, чунки, биринчидан, қурт боқиш тамом бўлгандан сўнг хонани, албатта, ремонт қилиш керак. Аммо бунинг харажати ҳисобга олинмаган. Бунинг устига экин экиш, уларга ишлов бериш ва эртаги ҳосилни йиғиб-териб олиш асосан қурт боқиш даврига тўғри келади. Лойиҳада бу тармоқнинг ривожланиши ҳам батафсил ўз аксини топиши керак. Тошкент областида суғориладиган ерларнинг анча қисмида каноп етиштирилади. Лойиҳада бу тармоқнинг келажаги ҳам батафсил белгилаб берилгани маъқул.

Республикамизда анъанага айланган ва ҳар ойда бир марта бўлиб турадиган Ягона сиёсий куннинг биттаси лойиҳа муҳокамасига бағишланса, айни муддао бўларди. Чунки «раҳбар илмини омма фикри чархлаб туради», деган халқимизнинг яхши гапи бор. Телевидение, радиоэшиттиришларда, газеталар редакцияларида шу темага бағишлаб давра суҳбатларини ўтказиш фойдадан ҳоли бўлмасди. Чунки режа аниқ ва равшан бўлса, ечими енгил бўлади.

А. МЎМИНОВ,
Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги экономикаси илмий-тадқиқот институти директорининг ўринбосари, иқтисод фанлари кандидати.

ЯНГИ АСАРЛАР

МИРМУҲСИН

БИР ОНА ҚИСМАТИ

ҲИКОЯ

Доимо қўли кўксида, ҳамсуҳбати юзига тикилиб боқишдан тортинадиган, аммо сертакаллуф, серҳаракат бу йигит тезда кишн диққатини ўзига жалб этади. «Азизим укам, сизнинг маъюс туришингиз жигаримни эзади, бунчалик бўлманг, — деган эди бир куни кекса министр унга, — яхшиликлар қила бериб мени қарзга ботириб юбордингиз...» Дарҳақиқат, у шу даражада шинаванда, киши ҳожатини равон этадиган, ўткир фаҳмли йигит эди-ки, катганинг оғзидан сўзи чиқмасданоқ ниятини фаҳмларди, кўнглидагидан аъло бажариб, «Яна иш буюринг» дегандек маъюс мўлтайиб турарди. «Ё, тавба! Бу ўзи нима, инсу жинсми? Ота-онаси ким экан? Қадимги «узун чопон, соқоли тўрва узвайлар»га ҳеч ўхшамайди». Кўп йиллардан буён ўз лавозимида мустаҳкам ўтирган «катта», ноқулай бўлса ҳам бир ўтиришда маҳкама ходимларини икки гуруҳга бўлибди: бири «жайдари ходимлар», иккинчиси мана бу Маратжонга ўхшаган, қаёққа ташласанг олчи тура берадиган уддабурролар, дебди. Ҳатто уни кайф устида «авчарка», деб юбориб, ё ҳурмат қилганиданми, ёки бунақа беибо ҳазилларни тез-тез қилиб турадиган «катта»нинг хулқига ўрганиб қолишгани сабаблими, ҳар қалай Марат хафа бўлгани йўқ, муқоиса ғоятда хунук бўлса ҳам, бу гапни «катта» айтганлиги учун кечирди.

Маратжон асли эски-жўвалик Каримберди аканинг фарзанди. Улар тўрт ўғил, бир қиз бўлиб, бу болаларни вояга етказгунча Каримберди ака-ю Салтанатхон ая қанча машаққатлар чекмади дейсиз. Болалар вояга етгунча хонадон гавжум, олди институтга кирган бўлса, кейингилари мактабда, маҳалла аҳли, қолаверса, идорадаги ёр-биродарлари Каримберди акага ҳаваслари келарди, оила бўлса шунчалик бўлар-да дейишарди. ...Фарзандларига умид билан буюк кишилар номини қўйди: Марат, Барот, Темур, Клара, Бобур.... Клара деганнинг нимаси, деб қариндошларининг энсаси қотганда Каримберди ака ўзининг чинакам байналминалчи, қалби шу руҳ билан тепишини айтган. Аслида бу исм Салтанатхон аядан чиққан, хоним ўша йиллари район ижроия комитетида фаол ходима, яқин дугоналаридан бирининг номи Клара эди. Аммо, минг афсуски, деярлик ҳамма фарзандлар оёққа турганда қозийи муаллақ — Каримберди акани дунёдан олиб кетди. Ҳозир бизнинг ҳовлига келсангиз ош емайсиз, мушт ейсиз, яна бир-икки йилдан сўнг, асал ейсиз, деб юрадиган Каримберди ака болалари роҳатини кўролмади, у жон бераётиб, хотинига «Болаларимни сенга топширдим, сени худога...» дея олди холос. Йиғи-сиғилар тугаб, она учун хонадонда «шоми ғарибон...» бошланди. Кўп ўтмай кўниккандай бўлдию яна ўйин-кулги, айниқса Ғарбий Европа музикалари авж олди. Онаизор Каримберди ака васиятини бажо келтириб, фарзандларига жон фидо қиларди, дарҳақиқат унинг бу дунёда шу фарзандларидан бўлак нимаси ҳам бор! Мол йиғмади, отадан деярлик ҳеч нарса қолмади, чунки унинг феъли тамом бошқача — молга ҳирс қўйганларни, киши қадру қимматини пул билан ўлчайдиганларни ёқтирмасди.

Йиллар ўтгач Салтанатхон ая она мушукдек ёлғиз қолди, болалари ҳар қаёққа тарқалиб кетди. Марат ҳам, Барот ҳам, Темур ҳам, Бобур ҳам, Клара ҳам тўрт томонга сочилиб кетишди: бири бошқа шаҳарга, бири шу Тошкентда бўлса ҳам хотини измидан чиқмай маҳаллага келмасди. Тор кўчаларни «Шанхай» деб, кўпроқ асфальт кўчаларда хорижий, сақич чайнаб, сигарета чекиб юришни афзал кўришди. Мамлакат олдида катта хизматлари бор Каримберди ака содда, дўппи кийиб юрадиган бир инсон эди. Шу отадан бино болаларнинг соқол қўйиб юриши жуда қизиқ! Бу қилиқлар қаёқдан чиқди экан? Дастлабки йиллари улар онда-сонда бўлса ҳамки оналаридан хабар олиб туришди: Салтанатхон ая бетоб бўлиб қолганида қизи ва катта ўғли ташаббуси билан касалхонага ётқизишди. Она тузалиб чиқиб, яна ҳовлида ёлғиз қолди. Яхши ҳам бахтига маҳалла бор, қўшнилари ҳолидан хабар олишди. Нима қилишини билмай мушук боқди. Баъзан ошхонага кириб, бир нима пиширишга чоғи келмасди. Қўшниси Назокатхон кўп вақт уйига чақирар, гаплашиб ўтириб, овқатланиб, яна қайтиб чиқарди. Унча-мунча нарсалари тугагач, шу кўчадаги болаларга ялиниб-ёлбориб, нон, сут олиб келтирар, оёғининг боди асло юргазмасди. Етмиш бешдан ошиб, саксонга қараб кетаётган кимсадан нима кутиш мумкин. Шу аҳволда ҳам фарзандларидан шикоят қилмас, улар «давлат иши билан банд» эканликлари, бирлари меҳнати, бирлари таланти билан халққа хизмат қилаётганликларини айтиб, ўзига ўзи далда берарди. Уларни кўргиси келар, соғинар, жуда бўлмаганда невараларини қучишни истарди.

Кейинги пайтларда кампир тамоман яккаланиб қолди. Баъзан «омонатингни олақолсанг бўлмайдими, тангрим, бу кунимдан кўра ўша қадрдоним Каримберди акамларнинг ёнларига борақолсам бўлмасмиди, э худо! Ҳеч кишини жуфти ҳалолидан ажратмасин экан...» деб шикоят қиларди. Қўшниси ёки бирон уруғи келмай ёлғиз қолганида катта хоналар уни ютиб юборгудай бўларди, кўзига ҳар нарсалар кўринар, хона юқорисидаги жавон тепасида боши одамга ўхшаган каптарлар қўниб ўтирарди. Эрталаб чой ичмай Жарариқ маҳалласидаги бир уруғиникига борди. Лабларига учуқ тошиб кетибди. Телефон қоқиб, биронта ўғлини ёки қизини топа олмади. Кейинги пайтларда кам телефон қоқар, чунки келинларидан бири: «Онангга бир нима керак бўлса телефон қоқади...» деганини эшитиб, бу гап дилига ханжардек санчилган эди. Наҳотки у бир кило гўшт ташлаб кет, дейиш учун телефон қоқса? У фақат ўғлини, қизини кўргиси келарди, қорни бир бурда нон билан тўяди-ку! Наҳотки, келиним буни тушунмаса! Мен болаларимни, невараларимни соғинганман. Илоҳим, ўзингнинг болаларингдан қайтсин, дерди, она бағри куйиб. Бу, унинг энг қаттиқ қарғиши эди.

Кейинги ҳафтада болалар бирдан йиғилиб келиб, она атрофини ўрашди. Салтанатхоннинг юраги ёрилиб кетди. Буларнинг ақли кириб, она бечорани ёлғиз ташламай қўйдилар, деди ўзига-ўзи. Дарҳақиқат, катта ўғил Маратнинг ташаббуси, укалари синглисига телефон қоқиб, бир нима дегани сабабли, болалар ўз туғилиб ўсган маҳаллага «қадам ранжида» қилишди. Лекин маҳалла чойхонасида ўтирадиган баъзи кексалар «Бу, Каримбердининг болалари товуқ тагидан чиққан ўрдак бўяди. Маҳаллага ҳеч қони қўшилмаяпти. Ота тилини ҳам, она дилини ҳам билишмайди...» дер эдилар. «Шўртумшуқлар чойхона ёнидан ўтиб, кексаларга салом беришмайди, булар кимга тортди экан? Каримберди қазосида тўрт маҳалла оёққа турди, ҳурматини жойига қўйиб, елкада кўтариб қабристонга элтдик... Нечун бу болалар оналарини ташлаб кетишди экан? Улар кимнинг тарбиясини олдилар? Мактабда, институтда, ишхоналарда ҳеч қачон онангни ташлаб кет, демайди. Аксинча. Сиёсатимиз онани ҳимоя қилади, она безорилар қораланади-ю... Нечук булар ола бўлиб чиқди!?» Маҳалла кексалари ҳеч нарсага тушунмас эдилар. Аммо кекса ўқитувчи гапнинг пўст калласини айтиб қўя қолди: «Кишининг феълини ўзгартириб бўлмайди: Чотқол тоғини кетмон билан теп-текис этмоқ мумкин, аммо инсон феълини тузатмоқ ғоятда мушкул. Каримберди барвақт дунёдан ўтиб, Салтанатхон болалар тарбиясига бепарво бўлди, қуёнга ўхшаб ҳадеб ялади. Нобоп кимсаларга қўшилишди. Нега она тилингда гаплашмайсан, тилинг кесилгурлар, демади. Мана, оқибат. Ўз она тили, ўз юртини танимайдиган, чет эл кинофильмларини ўзига ибрат қилиб олган, юртга садоқат ҳисси йўқ болалардан яхши инсон чиқмайди! Улуғ Ватан урушида баъзи хоинлар мана шунақа кимсалардан, она ерy она тилига нописанд шахслардан чиққан, деган эди генерал Собир Раҳимов. Кичик дарз катта кемани чўктиради, фарзанддаги тагдор, аммо кўринишда кичик нописандлик «дарзи» кейинчалик ёмон оқибатларга олиб келади. Тарбиялаш «Ҳеч ким билан муштлашма, ёқимтой бўл, демаклик эмас, тарбиялаш Ватанингни, ватандошларингни сев, ҳақгўй-ҳалол бўл, она тилингни қадрла, ундан сўнг бошқа халқлар тилини ҳам ҳурмат қил, демоқликдир. Биз кўпроқ пул топ деймиз....» Каримберди аканинг ошнаси, кекса муаллим баъзан чойхонада, тенгдошлари орасида ўтириб, шундай гапларни айтарди. Дунёда бўлаётган воқеаларни ҳам маҳалладошларига айтиб берарди.

Шу кекса муаллимнинг гаплари Марат, Баротлар қулоғига етиб, унинг устидан тегишли ерларга шикоят ёзишмоқчи бўлдилар. Аммо она йўл бермади: «Кекса муаллим ниҳоятда баобрў одам, у сизлар ҳақингизда ёмон гап айтмаган, мени бунга имоним комил деди. Бундай қилсаларинг мен рози бўлмайман». Марат, Баротлар она юзидан ўтиша олмади. Лекин бундай ёқимсиз гапларнинг «илдизини қурутмоқлик»нинг бирдан-бир йўли ҳовлини сотиб, онани олиб чиқиб кетиш эди. Фарзандларнинг ҳаммаси ака тадбирига кўнишди: ҳовлини сотиб, пулини бўлиб олишадиган бўлди. Она бир ой-бир ойдан ҳар бир фарзандиникида туради. «Аямлар уч кам саксондалар, яна бир йил яшасалар керак» деди Клара қовоғарига ўхшаб ғўнғиллаб. Бу гапни Марат тасдиқлагандай бош қимирлатиб қўйди.

Хуллас, Каримберди ака қурган участка-ҳовли етмиш беш мингга сотилиб, болалар ўн беш мингдан бўлиб олишди. Она аввал Клараникида, кейинчалик Марат, Баротларникида турди. Баротнинг хотини қайнонасини ғоятда ёмон кўриши туфайли бир ой эмас, уч кун деганда келинининг ғиди-бидиси чиқа бошлади. Салтанатхон чидай олмади, бу аҳволда касал бўлиб қоламан, деб катта ўғли Маратникига йўл олди. Бўғчасини кўтарган кампир троллейбусларда тиқилиб, туртиниб ўғлиникига етиб келди.

Салтанатхон сурина-сурина яна катта ўғлининг саккизинчи қаватдаги каталагига борди. Ўғли командировкага кетган, эшик қулф, нима қилишини билмай зинапояда бўғчасига ёнбошлаб ўтирди. Шу қаватда турадиган ўзига ўхшаган бир хотин эшикни очиб, Салтанатхонни дарҳол уйига олиб кирди. Каримовнинг онаси эканини фаҳмлади. Чой бериб, рўпарасига ўтирди. Салтанатхон у билан чулдираб гаплаша кетди. Ўзи ҳақида, болалари, марҳум фронтовой чоли... ҳаммасини гапириб берди. Истараси иссиқ кампир, қўли даҳанида, табассум билан барча гапни эшитди. Гап орасида у: «Ўғилни уйлантириб қўйиш керак. Вақти! Бу хонага ҳар хил аёллар келади...» деди. Салтанатхон: «Мен бунчалигини билмас эдим, ўғлимга айтаман! Маратжон жуда яхши йигит, одобли, меҳнаткаш. Билмадим қанақа жувонлар бу ерга келишган экан. Бунақа одати йўқ эди-ку? Албатта уйлантираман. Қиз ҳам топганман. Лекин Маратжон министрга ёрдамчи бўлиб ишлайди... «Қўшни аёл кампир онанинг тўлқинланиб гапираётганини кўриб, ҳаяжонланарди. Аслида бу «министр ёрдамчиси»нинг қилиб юрган ишларидан анча хабардор чолу кампир уни «Қашқа айғир» дейишарди. Қош қорайганда пусишиб, олдинма-кетин хонага кириб кетишаётган «айғир»-у «байтал»ни шундоқ кўриб туришарди. На чора, ёшлар деб қўйишарди.

— Чарчабсиз, бизникида қола қолинг, — деди қўшни кампир.

— Йўқ, маҳалламга бормасам бўлмайди. Бу осмони фалакда таҳорат қиладиган жой бўлмаса, қибланинг қаёқдалигини билмасам... Чинни тоғора устига чиқиб ўтиролмайман. Биз, эскиларга булар тўғри келмайди...

Кампир кулди. Салтанатхон бўғчасини кўтариб, яна эски маҳалласи томон йўл олди. Ҳовлиси сотилиб кетган бўлса ҳам қариндошлардан аъло қўшнилари бор, ўғлим командировкадан келгунча ўшаларникида ётиб тураман, деди. Йўл-йўлакай қизи Кларани ўйлади: «Мен шундоқ онаси бўлсаму кўчаларда тентираб юрсам. Қозон-товоғига ҳам, боласига ҳам қарашишим мумкин. Нега мени ёқтирмас экан? Уни катта қилгунимча не-не машаққатларни чекдим... Миннат қилмайман, аммо худо ўзи кечирсин-у нега у онани бундай қилиб қўйди?

Салтанатхоннинг юрагини унсиз хаёллар эзиб юборди. Ўз қадрига хўрлиги келиб, ҳали шу бўлдими аҳволим, деб троллейбус бекатида зинапояга ўтириб йиғлади. Кишининг бир кўним жойи бўлмагандан кейин кенг дунё тор бўлиб кетаркан. Бундан кўра ўлганим яхши эди, сарсону саргардон, тентираб юрганимдан кўра Каримберди акам ёнларига борганим яхши эди, деди яна такроран.

Она шундай бўзлаб юраверди.

Қорни оч, ҳориб-толиб, қадрдон маҳалласига кириб келди. «Минг йиллик» қўшниси Назокатхонникидан қарор топди. Дилбар аёл Салтанатхонни ўз опасидек кутиб олиб, ювинтириб, чой берди, яхшилаб меҳмон қилди. Кечга яқин ош дамлади. Унга ҳам бир ҳамсуҳбат керак эди, соғинганини айтиб, бир-икки кун ушлаб қолди.

Куз ўтиб, қиш яқинлаша бошлади. Ҳиндиларнинг кўчага ҳайдалган дайди сигиридек, эгасиз тентираб юрган Салтанатхон ая ўзининг болаларига керак бўлмай қолганини пайқаб ўлим кутарди. Назокатхондек дилбар қўшнилари сийлаб қолгудек бўлса ўлгиси келмас, гўё қарилик гаштини сураётгандай бошини баланд кўтарарди. Мана, қиш ҳам келяпти, шу қишдан чиқиб олса, келаси йил баҳорда тўйиб тут ейишни орзу қилди. Тут кўп дардларга даъво эмиш...

Салтанатхон ая кўчама-кўча дайдиб, бўзлаб юрганида фарзандлари телефон орқали бир-бирлари билан гаплашиб, Клара уйида тўпланишадиган бўлишди. Энг катталари, маданият министрлигида мансабдор Марат маслаҳати билан оналарининг бундай қаровсиз дайдиб юришига хотима беришмоқчи бўлди. Онанинг «дуч келганга ҳасрат қилиб, болаларидан шикоят эшитиши...» (аслида она ҳеч кимга ва ҳеч қачон болаларидан шикоят қилган эмас) уларнинг обрўларига путур етказаётгани, бўғча кўтариб дайдиб юрган онанинг боласи министрлар доирасида силлиқ, баландпарвоз гаплар айтиб юриши, мажлисларда кариллаши ёқимсиз кўринди. Бунинг устига, «Ҳаммамиз ҳам банд, ўзимиз билан ўзимиз овора, топганимиз уй налоги-ю, болалардан ортмаётибди» дейишиб, оналарини қариялар уйига жойлаштириш ҳақида «қурултой» қилишди. У ерга ҳам ҳаммани олавермайди, деди Барот. Клара таниш-билиш қилиб жойлаштиришни маслаҳат тарзида ўртага ташлади. Хуллас, бу ишни Марат ўз зиммасига олди. Шундай қилинг, акажон, ойимларнинг бўғча кўтариб тентираб юришларидан номусларга ўлай деяпсиз, деди Бобур. Маҳалла комитетининг раиси Маратга телефон қоқиб, «Иш топилади, она топилмайди, жиян! Сиз министр муовиниман, деб гердайиб юрибсиз, онангиз оч ва касал. Яхши ҳам бахтига эски қўшнилари бор, эс-ҳушингизни йиғиб олинг, мулла! Дадангиз ёмон одам эмас эди, сизларга нима бўлди? Бу гапни мен айтмасам, бошқа айтадиган одам йўққа ўхшайди. Кейин пушаймон бўласизлар», деди.

Бу танбеҳлар Маратга, бошқаларга ҳам ёқмади. Миқ этмаган бўлса ҳам маҳалла оқсоқоли ўша Ҳайитбой акани ғижимлаб ташлагилари келди. Кларани кўриб қолган Назокатхон ая ҳам «Ҳой, қизим, онангларга яхши қаранглар, сизларни шундоқ қилгунча қон ютган. Ҳаммангизни чақалоқ вақтингиздан биламан...» деди. Клара ҳам бу гапдан сўнг уч-тўрт кун жириллаб сасиб юрди...

Отаси ўрнида хонадон отаси ҳисобланадиган Марат юзига чарм қоплаб, онага бу гапни айтди. Она санаторияга борарканман, деб бу кетишнинг туб моҳиятига унча тушунмай, рози бўлди. «Бориб турамиз, у ерда ўзингизга ўхшаган қариялар кўп, киши зерикмайди... Кинолар қўйиб беради...» дейишди. Ҳар куни уч маҳал овқат, врачлар, концерт, саёҳат... деган гапни ҳам унутишмади. Докторлар шай, салпал иситма чиқса ҳамширалар гиргиттон бўлиши-ю ҳукумат бу жойни бекорга ташкил этмагани, Москва, Ленинград, Киев, Бокуда ҳам шундай уйлар борлигини айтиб, онани қизиқтиришди.

Салтанатхон бўлса, бунисини ҳам бир кўрай, қаро ерга бориб ётгандан кўра, кино, саёҳатлари ҳам бор экан, нега шундай имкониятлардан фойдаланмайман, деди ўзига-ўзи. Бу ишни эшитиб, ҳайрон бўлиб қолган Назокатхон ҳам болаларнинг қанчалик бемеҳр эканлигини фаҳмлади. Ўзининг болаларига ҳам бир қараб қўйди, наҳотки бир куни унинг болалари ҳам шундай қилиб, онасини ўша «Қаровсиз қолган қариялар уйи»га ташлаб келишади! Э, тавба, деди Назокатхон, оғир уруш йилларида ҳам, қаҳатчиликда ҳам бундай бўлмаган эди. Киши очликка чидаши мумкин, аммо фарзанду қариндошларидан, маҳалласидан ажралиб, тўрт девор ичида қандай тураркин? Бошига иш тушиб, қамоқхонага тушса, иложи йўқ, чидайди. Аммо тирик туриб болаларидан ажралиб қолиши қандай даҳшат!

Қаровсиз қолган қариялар уйининг ҳам ўз қатъий қоидаси бор: бола-чақаси бор қариялар қабул қилинмайди. Мабодо фарзанди қарамай қўйса, оқ қилинган, меросга даъвоси бўлмаса қария қабул қилиниб олинади, ҳукумат ва жамоатчилик қарияни ўз ҳимоясига олиб, боқади. Ўлиги ҳам, тириги ҳам давлат қўлига ўтади. Уддабурро Марат бу қонун-қоидани ошна-оғайнилари ёрдамида четлаб ўтиб, ишни тўғрилади. «Кампирнинг ҳеч кими йўқ...» деган справкани ҳам тахт қилиб, бир ошнаси машинасида Салтанатхон бувини кўтариб юрадиган бўғчаси билан бирга шаҳар четидаги ҳувуллаган боғ ичидаги икки қаватли бинога — қаровсиз қолган қариялар уйига топшириб, ҳужжатларни расмийлаштиришди.

Тошкентнинг жануби шарқ томонидаги қариялар қарорғоҳида емиш, ичиш, ётиш, туриш... яхши. Кўплар тақдирига тан берган, дарҳақиқат ҳеч кимсалари йўқ, улар шу шароитга ўрганиб кетишган. Аммо Салтанатхон ая мутлақо ўрганолмади; у фарзандларига юк бўлиб қолганини, уни алдаб бу ерга олиб келиб ташлаганликларини, ҳовли сотилишидан аввал ҳам улар хаёлида шу ният бор бўлганини билди. У бу ердагиларга қўшилолмади; худонинг хоҳиши шундоқ экан, деб руҳан батамом сўнган, кароватдан бош кўтармай ётаверди. Эндиги унинг ёлғиз нияти шу ердан — доимо бекик турадиган темир дарвозадан ўтиб, маҳалласига борса, эгачиси Назокатхон уйига кириб, бир пиёла чойини ичсаю уникида тунаб эрталабгача суҳбатлашишса, кейин ўлса майли эди. Бир ой ичида ҳар куни худодан шуни тилади. Якшанба куни Марат билан Клара онани кўргани бир-икки килограмм олма, узум, нон кўтариб келишди. Салтанатхон ая уларга дилидагини сездирмади, илгаригидай яхши гапириб, дуо қилди. Қизи ва ўғлининг юзларига тикилиб, нега рангинг кетиб қолди, деди. Клaрадан боласини — неварасини, куёвини сўради. Вақтида овқатланиш кераклигини, ўзини йўқлаб сўраганларга салом айтишни таъкидлади...

— Бу ернинг катталари билан гаплашиб, мени икки кунга Назокатхон аммаларингникига олиб бориб қўйинглар, — деди она катта ўғли Марат билан Кларага ёлвориб. Она ўғлининг ҳамма ишга қодир эканини, директорлар эмас, министрлар билан ҳам гаплаша олишини биларди. —Назокатхонни бир кўрсам ўзимга келармидим. Бу ердаги кўпчилик қарияларнинг мен билан иши йўқ, тилларига ҳам унча тушунмайман. Аданг қазо қилгандан кейин менинг шундоқ кунларим бошланди. Аданглар бўлганларида мен буёқларга келармидим. Ҳар куни тушимда адангларни кўраман, мени чақиряптилар... Жон болам директор билан гаплашиб, мени уч кунга Назокатхонникига ташлаб кетинглар, шу баҳона билан сотилиб кетган ҳовли-жойимни бир кўриб чиқмоқчиман...

— Ойи, кўп оби-дийда қилаверманг! — деди гапидан заҳар томиб Марат. — Чидаш керак. Мана, Кларанинг боласи иситмалаб ётибди. Шунга қарамай келдик.

— Вой, ундай бўлса тезроқ уйингга борақол, қизим. Нима қилди, шамоллатиб қўйдингми?

— Ҳа, — деди Клара.

Фарзандлар ўринларидан тургач, она уларни ҳовлигача кузатиб олиб тушди, темир дарвоза олдига бориб, хайрлашди. Дарвозадан ўн қадамча нарида уларни кутиб турган машина эшиклари қарс ёпилиб, жўнаб кетишди. Темир дарвоза орқасида қолган она яна хомуш ичкарига юрди.

Орадан икки ой ўтди. Болалардан дарак йўқ. Ўша куни ҳадеб Назокатхонникига мени ташлаб кетинглар, деганим ёқмабди-да, деди ўзини койиб она, нима қилардим айтиб. Ўзимнинг ҳам баъзан ҳаддимдан ошиб кетадиган ёмон одатларим бор. Қизим боёқишнинг боласи иситмалаганига ҳам қарамай бунда келган экан, мен, нодон, нима қилардим унинг кўнглини ғаш қилиб. Мана, энди икки ойдан бери бирорталари қадам босишмайди.

Орадан бир йил ўтди, кампир ёнига ҳеч ким келмади. У касал бўлиб ётиб қолди. Шу ерлик ўзига ўхшаган кампирлардан бирига юрагини очиб:

— Агар мабодо қазойим етса, ювгич чақириб, анави ўзбек қоровул чолга айтинглар, жаноза ўқитсин. Мана шу бриллиант узугим шунга аталган, — деди Салтанатхон ая бармоғидаги узукни кўрсатиб.

— Э, булай гапларни қўй, Салтанатхон! — деди лўмбиллаган, истараси иссиқ татар кампир, — у нариги хонада истиқомат қилса ҳам кўп вақт Салтанатхон ая ёнига кириб гаплашиб ўтирарди.

Қаҳратон қиш кунларининг бирида оғир касал ётган Салтанатхон аянинг жони узилди. Бечора Назокатхон, сотилган ҳовли-жойимни бир кўрармиканман, деб, ниятига етолмай дунёдан кўз юмди. Фақат татар кампир кўзига ёш олиб, тепасида қуръондан сура ўқиди. Қоровул чолни ишга солиб, ювгичини чақиришди, жаноза ҳам ўқитишди. Ҳамма ишни шу ердаги қари-қартангларнинг ўзлари бажаришди. Қаровсиз қолган қариялар қароргоҳидан унча узоқ бўлмаган қабристонга Салтанатхон ая дафн этилди. Дафн маросимида йигирматача одам қатнашди.

Орадан бир ҳафта ўтгач, она қазосидан хабар топган болалар эрта билан бу даргоҳга югуриб, ҳаллослаб келишди. Нега бизларга хабар қилмадинглар, деб бу ер маъмуриятига дўқ уришди. Лекин бефойда, улар «министр муовини»дан мутлақо қўрқадиган ери йўқ, аксинча бу даргоҳ бошлиғи уларга дарвозани кўрсатди.

— Чиқиб кетинглар! Оналарингиз сизларни танимайди, оқ қилган! Сизлар бор бўла туриб, қаллоблик билан ҳужжатларни тўғрилаб, онангизни бу ерга ташлаб кетгансиз. Салтанатхон Эгамбердиева ўлар чоғи буларнинг ҳаммасини билди. Бир йил даволадик, профессорларни чақирдик. Бўлмади. Ҳурматини келтириб ўзимиз кўмдик.

«Фарзандлар» бу даргоҳдан чиқиб кетишди.

Бирон ойлардан сўнг, бу хабарни иттифоқо эшитиб қолган бир дўсти Марат квартирасига югурди, эшик қулф, ҳеч ким йўқ. Ён қўшниси эшиги қўнғироғини босди. Кекса аёл чиқиб, бир ҳафтадан буён Марат Каримович квартирасига келмайди, деди.

— Оналари қазо қилибди, деб эшитдим, — деди у.

— Мутлақо хабаримиз йўқ. Марат Каримович бизга айтганлари йўқ, наҳотки айтмасалар? Э ,аттанг, оналарини кўрган эдим, жуда яхши хотин эди. Дунёдан ўтибдиларми?

— Шундай деб эшитдик. Марат идорада ҳам йўқ. Энди уни қаердан топдим-а? Бечора куйиб-ёниб юрган бўлса керак. Жуда оғир бўлди...

— Ҳа, — деди қўшни аёл уни қувватлаб, — жуда оғир бўлди. Киши дунёга келиб, захмат чекиб, бола-чақа қилиб, энди роҳат кўраман деганида кетиб қолар экан. Болаларига қийин бўлди...

1989.

РЕКЛАМА ВА ЭЪЛОНЛАР

ХОРАЗМ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

кафедралар бўйича

ВАКАНТ ВАЗИФАЛАРГА

КОНКУРС ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Мудир: биология-география (биология ёки химия фанлари кандидати);

доцентлар: «биология» ихтисоси бўйича биология-география (биология фанлари кандидати);

катта ўқитувчилар: факультетлараро рус тили, рус тили ва адабиётини ўқитиш методикаси;

ўқитувчилар: жисмоний тарбия (4), рус тили ва адабиётини ўқитиш методикаси (3).

Конкурс муддати — эълон чиққан кундан бошлаб бир ой.

Ҳужжатлар конкурслар ҳақидаги Низомга мувофиқ қуйидаги адресга жўнатилсин: 740000, Урганч шаҳри, Ҳ. Олимжон кўчаси, 14-уй. Илмий секретарга деб кўрсатилсин.

●

Ўзбекистон ССР Агросаноат давлат комитетининг

«УЗАГРОИНФОРМ» ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БИРЛАШМАСИ

қолдиқ баҳоларида 2 комплектдан иборат СМ 52/11 ЭҲМ, 2 дона ЕС-6019га кириш-чиқиш қурилмаси: 5 дона ЕС-6015 га кириш қурилмаси; 2 дона ЕС-7051М графотузгич; ЕС-9003 учун маълумотлар тайёрлаш қурилмаси; ЕС-7903 қурилмасини

СОТАДИ

Справкалар юзасидан қуйидаги адресга мурожаат қилинсин: 700195, Тошкент шаҳри, Абай кўчаси, 4«а»-уй. Телефонлар — 44-58-04, 44-51-01, 44-60-25.

●

Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги

В.И. ЛЕНИН НОМЛИ СССР ХАЛҚЛАРИ ДЎСТЛИГИ САРОЙИДА 19 июнь соат 19.30 да РЕСПУБЛИКА БОЛАЛАР ФОНДИГА АТАЛГАН

ХАЙРИЯ КОНЦЕРТИ

ҚАТНАШАДИЛАР: Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист

Ортиқ ОТАЖОНОВ

IV Қизиқчи ва аскиячилар республика кўрик-конкурси ва «ҚИЗИҚЧИ-89» Республика конкурсининг лауреатлари: Обид АСОМОВ, Мирза ХОЛМЕДОВ, Ботир МУҲАМЕДХЎЖАЕВ.

IV Қизиқчи ва аскиячилар республика кўрик-конкурсининг лауреатлари: Тўхтамурод АЗИЗОВ ва Собит АСОМОВлар.

Билетлар Халқлар дўстлиги саройи кассаларида соат 14.00 дан сотилади.

Тошкент автомобиль транспорти ва йўллари институти ректорати, партия ва жамоат ташкилотлари, «Йўл қурилиши» ва «Қурилиш механизацияси» факультети ҳамда «Йўл қурилиш машиналарини ишлатиш ва тузатиш» кафедраси коллективлари шу кафедра мудири, доцент М. М. Мирюнусовга рафиқаси

Мунира Фозиловна МИРЮНУСОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Тошкент давлат педагогика институти ректорати, партия комитети ва жамоат ташкилотлари тарих ва жамиятшунослик ўқитиш методикаси кафедрасининг доценти Т. Тошпўлатовга акаси, Улуғ Ватан уруши ва халқ маорифи ветерани

Турсун ТОШПЎЛАТОВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Наманганда Бутуниттифоқ ёшлар ўйинлари программаси бўйича ўтказилган республика мусобақасида турли областлардан келган камончилар ўзаро баҳслашдилар. Мусобақага пухта ҳозирлик кўрган пойтахт области камончилари нишонни бехато уришда маҳорат кўрсатиб, команда ҳисобида ғалаба қозонишди. Шахсий ҳисобда фарғоналик қизлардан О. Абдуҳаирова ўзини кўрсатди. У дугоналарини доғда қолдириб, ғолиблик супасига кўтарилди . Ўсмирлар орасида Тошкент области вакили Т. Утегуновага ҳеч ким бас келолмади.

Камончилар нишонга олиш чизиғида.

А. КОВТУН сурати (ЎзТАГ).

Ҳодиса

ЧОЙ ҚАДОҚЛАШ ФАБРИКАСИДА ЁНҒИН

САМАРҚАНД, 15 июнь. (ЎзТАГ мухбири Л. Токарев.) Кеча кечқурун Самарқанддаги чой қадоқлаш фабрикасида ёнғин чиқди, 20 метрга бораднган олов, қуюқ қора тутун осмонга кўтарилди. Ўт бир ярим минг квадрат метрдан кўпроқ майдонга ёйилиб, қадоқлаш материали омборини, қора ҳинд чойи, 95-кўк чой ва бошқа навдаги чойлар тахламларини қамраб олди. Махсус ҳимоя воситаларисиз алангага 20 метр беридан яқинлашиб бўлмасди. Ўт ўчирувчиларнинг жанговар расчётлари корхона ишчиларининг ёрдамида икки соатдан кўпроқ вақт ўт билан олишдилар.

Бугун ҳам чой солинган куйиб кўмирга айланган яшиклар, қоғоз ўрамлари ҳамон бурқсиб ётибди, уларга брандспойтлардан сув пуркалмоқда.

Дарвоқе, ёнғин вақтида сув етишмай қолди, шлангларни бир неча юз метр наридан тортишга тўғри келди: корхонадаги артезиан қудуқлар ишламасди.

— Ёнғин чиқиши олдиндан маълум эди, — деб ҳисоблайди Самарқанд область ижроия комитети ички ишлар бошқармаси ёнғиндан сақлаш бўлими бошлиғининг ўринбосари майор Н. Соков. — Фабрика дирекцияси ҳам, тармоқ раҳбарияти ҳам, шаҳар маъмурлари ҳам ёнғин хавфсизлиги ниҳоятда хатарли аҳволда эканлигини билишарди. Бизнинг 25 майдаги кейинги огоҳлантиришимизда: «Фабрикадаги ёнғинга қарши аҳвол яхшиланмаяпти. Ёнғин чиққундек бўлса, унинг йўқ бўлиб кетиш хавфи мавжуд», — дейилган эди. Икки омборни муҳрлашга тўғри келди, уларнинг бирида — ёнувчи иситгич материаллар билан енгил металл конструкциялардан қурилган ва маҳсулотлар сақланадиган омборда ёнғин чиқди. Ким қонунни бузиб пломбани юлиб ташлагани ва шу омборда ишлашга рухсат бергани ҳозирча номаълум.

Дастлабки маълумотларга кўра, ёнғиндан етказилган зарар бир миллион сўмга боради.

Муҳаррир ўринбосари Т. НАЖМИДДИНОВ.

Р. — 05801. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Б. — 143. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12